

NÁBYTOK V MÚZEU

SLOVENSKÉ
NÁRODNÉ
MÚZEUM
HISTORICKE
MÚZEUM

NÁBYTOK V MÚZEU

Zbierame
Dokumentujeme
Ochraňujeme
Vystavujeme

Katalóg výstavy
Jasna Gaburová – Alena Piatrová

SNM – Historické múzeum
Bratislava 2019

Katalóg výstavy
Nábytok v múzeu
Zbierame x Dokumentujeme x Ochraňujeme x Vystavujeme

28. 6. – 29. 9. 2019
Bratislavský hrad
SNM – Historické múzeum
Jasna Gaburová – Alena Piatrová

Vydalo
Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, Bratislava
2019

Riaditeľ SNM – Historického múzea
Peter Barta

Kurátorky výstavy
Jasna Gaburová – Alena Piatrová

Autori textov
Jasna Gaburová (jg), Beáta Gerbócová (bg), Edmund Kele
(ek), Patrícia Klöcklerová (pk), Alena Piatrová (ap)

Zodpovedná redaktorka
Andrea Litváková

Fotografie a digitálne reprodukcie
Digitalizačné centrum Múzea SNP v Banskej Bystrici,
PÚ SR - Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, Peter Ančic,
Martin Deko, Tibor Kováč, Daniel Zachar, Samuel Okkel,
Peter Barta, Edmund Kele, Jasna Gaburová

Preklad textov do anglickej mutácie
Cronica, s. r. o.

Jazyková korektúra
Andrea Litváková

Grafická úprava
Matúš Lányi

Copyright
Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, Bratislava
2019

Reštaurátorská príprava
Pamiatkový úrad SR –Oblasťný reštaurátorský ateliér
Levoča, Hana Chorváthová, Edmund Kele, Patrícia
Klöcklerová, Sylvia Birkušová a študentky z Ateliéru
reštaurovania textilu Katedry reštaurovania VŠVU Zuzana
Oravcová, Aldona Jędrusek, Ľubica Gajdošová, Tibor Kováč,
Ružena Škuciová

Transport
IGS-HS ArtService

Vystavené predmety pochádzajú zo zbierkového fondu
SNM –Historického múzea, archívne dokumenty a skeny listín
z Archívu SNM

ISBN: 978-80-8060-459-2

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie
byť použitá, šírená žiadnou formou vrátane elektronického,
mechanického, fotografického či iného spôsobu bez
predošlého súhlasu majiteľa copyrightu.

Obsah

Nábytok v múzeu	7
Zbierame	12
Genéza zbierok a formovanie Slovenského národného múzea - Historického múzea	19
Zbierka ľudového nábytku	20
Zbierka historického nábytku	21
Firma Thonet – princíp nábytku z ohýbaného dreva	38
Skúmame	51
Hypotézy a výskum	53
Paramentár	57
Krstiteľnica	66
Národný svojráz – inšpirácia ľudovým umením v nábytkovej tvorbe	69
Truhla	76
Redizajn včera a dnes	78
Inšpirácie pre dnešok - výtvarníci redizajnujú	81
Funkcie stratené v čase alebo <i>Ako sme kedysi žili</i>	82
Ochraňujeme	91
Súbor truhlíc	93
Reštaurujeme	129
Súbor skriň	132
Ochrana, konzervovanie a reštaurovanie historického nábytku	160
Vystavujeme	165
Nábytok obdobia funkcionalizmu	168
ECHO, Marek Kvetan	171
Múzeum v digitálnej dobe	174

NÁBYTOK V MÚZEU

28. 6. - 29. 9. 2019

Zbierame
Dokumentujeme
Ochraňujeme
Vystavujeme

Idea výstavy nábytku sa zrodila po zreštaurovaní kolekcie 60 kusov zbierkových predmetov z fondu slohového aj ľudového nábytku. Reštaurátorské práce, ktoré realizoval Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča prebiehali v rokoch 2016 - 2018 a Slovenské národné múzeum - Historické múzeum (SNM - HM) na ne vynaložilo nemalé finančné prostriedky. Na záchrane zbierok SNM - HM sa podieľali aj interní reštaurátori a konzervátori, ktorých práca je na výstave tiež zastúpená. Uskladniť zreštaurovaný nábytok v depozitári a neukázať verejnosti prácu kolektívu odborných pracovníkov od reštaurátorov, pracovníkov digitalizačného centra až po zamestnancov transportnej firmy (nábytok prešiel cestu z dočasného depozitára v Mierove do Oblastných reštaurátorských ateliérov v Levoči, z Levoče do Digitalizačného centra v Banskej Bystrici, odtiaľ do depozitára v Pezinku a napokon na Bratislavský hrad), sme považovali za prístup, ktorý

nedefinuje múzejnú inštitúciu 21. storočia. Reštaurátorské ošetrovanie bola záchranná akcia tých kusov nábytku, ktoré bolo potrebné akútne sanovať pred pokračujúcou deštrukciou spôsobenou dlhodobým uložením v nevhodných podmienkach v dočasnom depozitári. Predmety na reštaurovanie neboli vyberané z dôvodu prípravy výstavy, naopak, koncepcia výstavy vznikala na základe daného súboru zreštaurovaného slohového a ľudového nábytku. Rozhodli sme sa preto na príklade zreštaurovaného nábytku predstaviť základné odborné múzejné činnosti a umožniť tak návštevníkom nahliadnuť do zákulisia múzea. Tomuto zámeru je prispôbené aj architektonicko-výtvarné riešenie, pri ktorom sú jednotlivé kusy nábytku prezentované na stoloch, odkazujúcich na pracovný stôl odborného pracovníka – kurátora, kustóda či reštaurátora. Inštalácia predstavuje nábytok ako artefakt, vyzdvihuje jeho výtvarnú a remeselnú hodnotu, ukazuje nábytok z inej perspektívy a v detailoch, ktoré sa pri inštalácii na zemi prehliadajú. Okrem vizuálneho zážitku dostane návštevník aj všetky potrebné informácie o vystavených zbierkových predmetoch, základný popis a kópiu dokumentačnej karty. V zakladačoch umiestnených pri každom predmete sa nachádzajú rôzne doplňujúce informácie o zbierkovom fonde, porovnávací materiál z odbornej literatúry, kúpne zmluvy. K dispozícii je k nahliadnutiu aj odborná literatúra.

Výstava je rozdelená do sekcií, ktoré sa vzájomne prelínajú. Súčasťou každej sekcie je obrazovka s ukážkami digitalizácie nábytku. Sprievodné texty, vrátane autentickéj dobovej dokumentácie, ozrejmujú funkciu a umelecko-historickú hodnotu vystavených diel a za-

radujú ich do širších kultúrno-historických súvislostí. V prvej časti *Zbierame/Nadobúdame* predstavujeme zbierkotvornú činnosť múzea prezentovaním prvých prírastkov nábytku, získaných do zbierok po prvej svetovej vojne, ako i posledných z roku 2018. Súčasťou prezentácie najstarších predmetov je i pôvodný mobiliár a kartotéky, inventárne knihy s rukopisnými inventarizačnými záznamami významných kurátorov múzea Antonína Václavíka a Ireny Pišútovej.

Sekcia *Skúmame* poukazuje na nevyhnutnú súčasť práce odborných zamestnancov múzea, ktorou je vedecko-výskumná a publikačná činnosť vo vzťahu k zbierkovému fondu. Platí totiž, že hodnota múzejnej zbierky závisí od stupňa jej vedeckého zhodnotenia, od jej dostupnosti a od prístupnosti informácií spojených so zbierkovými predmetmi.

V múzejných depozitároch je množstvo predmetov, ktorých funkcia, účel, pre ktorý vznikli a ktorému slúžili, sa stratil, zanikol v čase, prípadne predmety nadobudli celkom odlišnú podobu. Niektoré z nich sú prezentované v sekcii *Funkcie stratené v čase alebo Ako sme kedysi žili*. Predmety v tejto časti výstavy s výnimkou dvoch kusov hodín reštauroval interný reštaurátor nábytku Edmund Kele.

V sekcii *Reštaurujeme* prezentujeme podstatnú časť zreštaurovaného nábytku. Okrem samotných zbierkových predmetov prinášame návštevníkom textové informácie, reštaurátorskú dokumentáciu, fotografie predmetov pred reštaurovaním, z priebehu reštaurovania a z digitalizácie.

V úvode tejto sekcie navodzujeme atmosféru depozitára s policou, v ktorej je do výšky naskladaných

32 ľudových truhlíc z rôznych oblastí Slovenska. Slohový nábytok približuje na príklade šiestich kusov rovnakých stoličiek jednotlivé fázy stavu predmetu, kde môžu návštevníci vidieť stoličku v pôvodnom poškodenom stave, v procese reštaurovania i výsledný stav po reštaurovaní.

S procesom reštaurovania historického nábytku sa môžu návštevníci oboznámiť v dočasnom reštaurátorskom ateliéri, kde vo vymedzenom čase pracuje reštaurátorka SNM – Historického múzea Ružena Škuciová.

Prvou komunikačnou a sprostredkujúcou aktivitou múzea je výstava. Navodiť atmosféru realizácie výstavy ako tímovej práce sme sa pokúsili v sekcii *Vystavujeme* prezentovaním funkcionalistickej jedálne a jej štýlovým zariadením. Jedáleň zároveň predstavuje jednu z posledných akvizícií do zbierky nábytku SNM – Historického múzea v roku 2018.

Výstavu uzatvára téma múzea v digitálnej dobe, digitalizácia zbierkového fondu SNM – Historického múzea a ukážka digitalizácie barokového oltára z Draviec. Sprievodným podujatím výstavy je inštalácia súčasného výtvarníka Mareka Kvetana (1971) *ECHO* (2017), v ktorej autor premenil pôvodné ľudové truhlice na svetelno-zvukové objekty.

Ak chce múzeum v súčasnej dobe ustáť v konkurencii s digitálnymi galériami a výstavami on-line, musí svoju činnosť komunikovať jazykom človeka dnešnej doby, ktorý mu sprostredkuje estetický zážitok a prinesie nové poznanie. Taká bola aj ambícia autoriek výstavy spolu s celým tvorivým kolektívom SNM – Historického múzea a architektonického ateliéru, ktorí chceli širokej verejnosti opäť potvrdiť, že žiadne obrazovo-informačné médium nenahradí fascináciu a zážitok z bezprostredného vizuálneho kontaktu s originálom.

Jasna Gaburová, Alena Piatrová

Zbierame

BABY TOK
V MUZEU
FURNITURE IN
THE MUSEUM

Zbierame

K základným činnostiam múzejných inštitúcií patrí muzeálne zbieranie, t.j. kontinuálne dopĺňanie zbierkového fondu o nové predmety kultúrnej hodnoty. Predpokladom je dobrá znalosť zbierkového fondu zo strany kurátora zbierky, stratégia tvorby zbierkového fondu a koncepcia jeho využívania zo strany inštitúcie.

Pri získavaní nových predmetov do zbierkového fondu odborný pracovník postupuje podľa kritérií muzeálnej selekcie, kde kľúčovým pojmom je „kultúrne dedičstvo“. Zohľadňuje také kritériá ako napríklad *vek, väzba na historickú postavu, spojenie s historickou alebo vedeckou či technologickou udalosťou, neobvyklá výrobná technika, majstrovstvo, remeselná zručnosť, kritérium častého výskytu, kritérium inovácie, regionálny význam* a i. Selekcii robí kurátor na základe aktuálnej úrovne vedeckého stavu poznania a za pomoci zvolenej vedeckej metódy.

Zbierkotvornú činnosť SNM - Historického múzea predstavujeme prostredníctvom najstarších kusov nábytku (prírastkov) získaných ešte pre pôvodnú pobočku Českého zemédelského múzea (predchodca súčasného SNM), ako aj prezentáciou najnovších akvizícií z roku 2018. Sprievodná dokumentácia k exponátom ozrejmuje komplexnosť práce múzejného pracovníka pri tvorbe zbierok.

Hlavná kniha Spoločnosti Vlastivědného múzea slovenského v Bratislavě
od 1/IV. 1926 - 31/XII. 1928.

Archív Slovenského národného múzea v Bratislave,
fond Slovenské vlastivedné múzeum, sign. SVM/17/1926 - 1928.

Publikácie Spoloč. Slovenského Vlastivedného Muzea.

*Sprievodca
sbierkami Slovenského
Vlastivedného Muzea
v Bratislave*

Budova Zemeľského Muzea

*Bratislava
1930*

JKĚ

Sprievodca sbierkami Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave. Bratislava 1930. Tlač, vydala Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea. Archív Slovenského národného múzea v Bratislave, fond Slovenské vlastivedné múzeum, sign. SVM/16/1930.

Rok 1938.

Číslo	Prv	de	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas	čas
287	Sobota	-	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158
288	Nedeľa	17	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104
289	Pondelok	-	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190	190
290	Utorok	169	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93
291	Streda	56	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53
292	Štvrtok	-	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195	195
293	Piatok	56	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110
294	Sobota	-	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173	173
295	Nedeľa	9	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72
296	Pondelok	28	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41

Výkaz návštevy. Evidencia návštevnosti výstav Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave v rokoch 1936 – 1940.

Archív Slovenského národného múzea v Bratislave, fond Slovenské vlastivedné múzeum, sign. SVM/16/193 - 1940.

POVERENÍCTVO SLOVENSKEJ NÁRODNEJ RADY
PRE ŠKOLSTVO A OSVETU
V BRATISLAVE

V Bratislave 17. septembra 1945.

č. 1.822/1945-B/III.

V. č.: Slovenské múzeum v Bratislave, poverenie
zaistovovania pamiatok v kaštieloch.

Odpoveď na číslo zo dňa

Príloha:

Správe Slovenského múzea

v Bratislave.

Povereníctvo SNR pre školstvo a osvetu po -
veruje vás, aby ste spolu so zástupcami Povereníctva
zaistovali staré pamiatky z vidieckych
kaštielov. Pamiatky privezené do Bratislavy u-
skladnia sa v budove vášho múzea vzhľadom na to,
že povahovo ide vo veľkej väčšine o muzeálne ob-
jekty.

Podrobnosti zaistovovania oznámi vám ústne ale-
bo telefonicky patričný odbor /ochrana pamiatok/
Povereníctva.

Za povereníka:

Radimír Štúr

Ref. číslo 9. II. 1945

SLOVENSKE NÁRODNE RADA			
Dňa	20. IX. 1945	321	0
Ordn.			
list. arch.			

*Pamiatky staročinné, múzeum sa
pochováva v múzeu v Bratislave a pred-
ložilo sa na uchovanie.
10. I. 1947.*

ing. M. Štúr

Genéza zbierok a formovanie Slovenského národného múzea - Historického múzea

Genéza zbierok výtvarného, úžitkového a ľudového umenia je zviazaná so vznikom Spoločnosti Slovenského vlastivedného múzea založeného v roku 1923. Myšlienka založenia Slovenského vlastivedného múzea ako ústredného muzeálneho ústavu v Bratislave, novom centre politického a kultúrneho diania po vzniku Československej republiky, vznikla už v roku 1919. Naplnila sa však až 12. marca 1924, kedy na ustanovujúcom zhromaždení Spoločnosti bolo založené Slovenské vlastivedné múzeum.

Paralelne so Slovenským vlastivedným múzeom sa formovalo od roku 1924 aj Zemedelské múzeum, ktoré bolo krajinskou pobočkou celoštátneho Československého zemědělského musea, od roku 1927 s autonómnou zložkou Lesníckym a loveckým múzeom.

Zjednotením Zemedelského múzea, Lesníckeho a loveckého múzea a Slovenského vlastivedného múzea do jednej múzejnej inštitúcie vzniklo v roku 1940 Slovenské múzeum.

Zlúčením Slovenského národného múzea v Martine a Slovenského múzea v Bratislave vzniklo 28. septembra 1961 Slovenské národné múzeum. V tom istom roku bol založený Historický odbor nového SNM, ktorý sa v roku 1967 presťahoval na obnovený Bratislavský hrad. V roku 1969 bol Historický odbor premenovaný na Historický ústav Slovenského národného múzea a v roku 1991 sa jeho názov zmenil na Slovenské národné múzeum -Historické múzeum.

Zbierka ľudového nábytku

Zbierka ľudového nábytku (cca 140 kusov) patrí k prvým prírastkom Slovenského národného múzea, získaným ešte pre Vlastivedné múzeum, ktoré založila v roku 1924 Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave. Ľudový nábytok v Slovenskom národnom múzeu – Historickom múzeu netvorí interiérové celky, pri jeho získavaní sa pozornosť venovala skôr tvarovo nevšedným alebo regionálne charakteristickým kusom (tvar, výzdoba, nadväznosť na iné druhy ľudového umenia regiónu).

Pokiaľ ide o množstvo, prevažujú truhlice na odev (60 kusov) so zameraním na oblasť okolo Bratislavy a Gemera. Stoly (3 kusy) a stoličky (20 kusov) sú tiež najmä zo západného Slovenska. Zbierku nábytku dopĺňajú rohové skrinky, police, kolísky, posteľe a skrine na šaty zo západného Slovenska ovplyvnené mestskými predlohami. Výzdoba skrine, ktorú predstavujeme na výstave (foto s. 23), má znaky vzájomného ovplyvňovania s jedným z typov západoslovenskej maľby na skle. Zbierku 32 ľudových truhlíc, ktoré boli pre nedostatok miesta dlhodobo uložené v nevyhovujúcich podmienkach, reštauroval v rokoch 2016 - 2018 Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča.

Zbierka historického nábytku

Základ zbierkového fondu súčasného Slovenského národného múzea - Historického múzea tvorí časť rozsiahlej zbierky z pozostalosti zberateľa grófa Jána Pálffyho (1828 – 1908). Tá bola jadrom vtedajšieho Vlastivedného múzea, predchodcu dnešného SNM, založeného v roku 1924. Historický nábytok tvoril významnú kolekciu tejto zbierky a jeho charakter udal smerovanie aj ďalšiemu budovaniu zbierky. V roku 1944 počas bombardovania Bratislavy, kedy bola zasiahnutá aj budova dnešného SNM na Vajanského nábreží, bolo zničených 40 kusov historického nábytku, medzi ktorými boli aj vzácne kusy, ako napríklad renesančný sekretár zo 16. storočia. Následky požiaru znamenali pre zbierku nenahraditeľnú stratu. Postupným dopĺňaním zbierky najmä v 50. až 90. rokoch 20. storočia vznikol fond, ktorý má dnes okolo 700 zbierkových predmetov. Predmety boli do zbierky získané kúpou alebo darom, v mnohých prípadoch ako štátny kultúrny majetok získaný z majetku príslušníkov šľachtických rodov a majetnejších mešťanov na základe tzv. Benešovských dekrétov (po roku 1945 a začiatkom 50. rokov 20. storočia).

Koncepcia budovania zbierky nesledovala dokumentovanie vývinu nábytkovej tvorby na území Slovenska, zameraná bola na stredoeurópsku nábytkársku produkciu. Zbierka dokumentuje vývin základných nábytkových typov od 17. storočia až po 70. roky 20. storočia. Staršie obdobie je zastúpené jediným exemplárom – chórovou lavicou z 15. storočia (pôvodne v kostole v Dravciach na Spiši), v súčasnosti prezentovaná

v expozícii Dejiny Slovenska, v časti predstavujúcej stredovek (3. posch. Bratislavského hradu). V zbierke sú zastúpené typy nábytku používané v šľachtických a meštianskych domácnostiach. Medzi najreprezentatívnejšie kusy nábytku v zbierkovom fonde patrí sekretár v štýle Queen Anne zo 17. storočia holandskej produkcie, z 18. storočia sú to komodové sekretáre a skrine, sedacie rokokové a klasicistické súpravy mimoriadnej hodnoty. Najpočetnejšia je kolekcia nábytku z 19. storočia, nechýba ani nábytok secesný, či nábytok z ohýbaného dreva z produkcie firmy Thonet. Domácu produkciu zastupuje nábytok vyrobený podľa návrhov Blažej Bullu (1852 – 1919), Dušana Jurkoviča (1868 – 1947) a Júliusa Bártfaya (1888 – 1979). V súčasnosti sú akvizície zamerané na dopĺňanie zbierky o domácu nábytkovú produkciu prvej polovice 20. storočia, chýbajúce typy nábytku a solitéry mimoriadnej hodnoty.

ap

Stolík

Stredná Európa, 3. tretina 18. storočia

Drevo dubové, jaseňové, zdobené intarziou

Výška 65 x šírka 40 x hĺbka 40 cm

Do zbierok získané pred rokom 1945

UH 968

Skriňa

Vištuk, 1. polovica 20. storočia

Drevo, maľby pripomínajúce tvorbu maliara obrázkov na skle
Alexandra Salzmannna

Výška 180, šírka 128, hĺbka 42,5 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Edmund Kele, SNM - Historické múzeum, 2017

E 9302

Operadlo stoličky

Územie dnešného Slovenska, 1833

Rezba, profilovanie, srdce a štylizované zvieracie hlavy

Výška 38,5 cm

Do Slovenského múzea získané darom v roku 1958

E 7262

Operadlo stoličky

Územie dnešného Slovenska, 19. storočie

Rezba, vruborez

Výška 49 cm

Do Slovenského múzea získané darom v roku 1958

E 7263

Operadlo stoličky

Chorvátsky Grob, 1820

Drevo zdobené intarziou

Výška 41 cm

Pre Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea

získané v roku 1923

E 7266

Operadlo stoličky

Jan Bor, Siladice, 1888

Rezba, vruborez, zářezy

Výška 42,5 cm

Pre Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea
získané v roku 1923

E 7267

Operadlo stoličky

Svätý Jur, koniec 18. storočia

Rezba, cechový znak mlynárov

Výška 42,5 cm

Do zbierok Slovenského vlastivedného múzea získané
pred rokom 1938

E 7264

Rohová skrinka

Kyjatice, 1823

Rezba, maľba

Výška 100, hĺbka 47,5 cm

Pre Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea
získané v roku 1923

E 7597

Vitrína

Československo, 30. roky 20. storočia

Drevo orechové; sklo lisované

Výška 156 x šírka 180 x hĺbka 36 cm

Pôvodne súčasť zariadenia budovy Zemědělského múzea (otvorené v roku 1928), dnes sídelná budova Slovenského národného múzea na Vajanského nábr. 2 v Bratislave

Komoda

Stredná Európa, okolo 1820

Drevo orechové; pôvodná bronzová montáž nezachovaná

Výška 95 x šírka 140 x hĺbka 63 cm

Do zbierok získané prevodom v roku 1951

UH 2302

Súprava sedacia čalúnená

Stredná Európa, okolo 1820

Drevo orechové, intarzia, čalúnené vínovočervenou tkaninou moiré

Sofa: Výška 103 x šírka 133 x hĺbka 55 cm

Kreslo: Výška 103 x šírka 65,5 x hĺbka 53 cm

stolička: Výška 102 x šírka 53 x hĺbka 53 cm

sekretár: Výška 152 x šírka 84 x hĺbka 45 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1949

UH 2215 – 2221

Doska stola

Hont, 1843

Drevo dubové, zdobené intarziou

Dĺžka 97,5, šírka 90,5 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získal
v roku 1929 Antonín Václavík

E 9288

Stôl

Hont, 1838

Drevo dubové, zdobené intarziou

Výška 80, dĺžka 97,5, šírka 90,5 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získal
v roku 1929 Antonín Václavík

VM 1123

Firma Thonet – princíp nábytku z ohýbaného dreva

Technológia ohýbaného dreva za tepla bola známa už v Egypte a Grécku. Tieto staroveké techniky na výrobu nábytku začal začiatkom 19. storočia používať Michael Thonet (1796 – 1871), ktorý si v nemeckom Bopparde v roku 1819 otvoril stolársku dielňu. V technológii výroby ohýbaného nábytku Michaela Thoneta, ktorá sa ukázala vhodná aj pre hromadnú výrobu, sa ideálnym spôsobom spojila účelnosť s estetickou funkciou. Michael Thonet sa stal priekopníkom tvarovaného nábytku vyrábaného technológiou ohýbaného bukového masívu horúcou parou. Tak vznikol „princíp Thonet“ a Michaela Thoneta právom považujeme za zakladateľa moderného dizajnu. Thonet začal hromadnú výrobu ohýbaného nábytku, distribúciu aj predaj. Dnes konštatujeme, že svojím patentom i činnosťou predbehol dobu o 50 i viac rokov. Najprv vyrábala sedacie nábytok z vrstvenej dyhy, ktorý vystavil na trhu v Koblenzi. Nábytok zaujal rakúskeho kancelára Metternicha natoľko, že pozval Thoneta do Viedne a na výrobu ohýbaného nábytku dostal patent. Svoju výrobnú technológiu si nechal Michael Thonet patentovať v roku 1841 aj v Anglicku, Belgicku a Francúzsku. V roku 1842 sa Thonetova firma presťahovala do Viedne a zahájila výrobu sedacieho, neskôr aj ďalšieho nábytku. Jeho trvanlivosť, odolnosť a moderný dizajn mu otvárali cesty odbytu do vznikajúcich verejných priestorov, spoločenských sál, divadiel, reštaurácií a kaviarní. Po úspechoch na medzinárodných výstavách Thonet rozšíril výrobu na Moravu, kde v roku 1857 otvoril továreň v Koryčanoch. Tu vznikla

aj stolička č. 14, najslávnejšia z Thonetovej produkcie, známa ako viedenská kaviarenská stolička a začala sa tu aj výroba rovnako slávnych hojdacích kresiel.

V nasledujúcich rokoch otvoril ďalšie pobočky na Morave, Slovensku, Poľsku a Nemecku. V Bystřici pod Hostýnem (1861), vo Veľkých Uherciach (1868), vo Vsetíne (1869), v Nowo-Radomsku (1881) a vo Frankenbergu (1889). Thonet presídlil svoje firmy z Viedne na Moravu a na Slovensko kvôli kvalitnému drevu a lacnej pracovnej sile. Je známe, že pre stoličky sa tu lisovali sedadlá z dýh zlepovaných glejom a boli alternatívou k pedigovým výpletom.

Od roku 1853 má firma názov Gebrüder Thonet, keďže vedenie firmy prevzalo päť Thonetových synov. Od roku 1856 firma vyrábala výlučne nábytok z ohýbaného bukového masívu. Výroba bola dobre organizovaná, vychádzala zo vzorkovníkov a katalógov prispôsobiteľných na mieru objednávateľa. Na svoju dobu bol známy aj progresívny sociálny program starostlivosti o zamestnancov v Thonetovských továrňach.

Po roku 1869 na Thonetovu technológiu ohýbaného nábytku vypršal patent a na trh vstúpila firma Jacob&Josef Kohn zo Vsetína (neskôr v Těšíne a Krakove), ktorá sa tiež pustila do výroby ohýbaného nábytku. Firma oslovila na spoluprácu renomovaných návrhárov, ako boli Otto Wagner, Josef Hoffmann, Leopold Bauer, Gustav Siegel a i., čo predurčilo jej úspech.

V roku 1924 sa obe firmy – Gebrüder Thonet a Jacob&Josef Kohn – spojili do firmy Thonet Mundus, ktorá od roku 1929 vyrábala aj nábytok z ohýbaných chromovaných trubiek (prezentujeme v sekcii *Vystavujeme*).

Na Slovensku bola jednou zo známych a najdlhšie existujúcich fabrík na výrobu ohýbaných stoličiek Tatra nábytkáreň Martin, ktorá aj ako posledná zanikla (2010). Založil ju podnikateľ Ladislav Dobrovits v roku 1889. Po druhej svetovej vojne vznikol národným jednotlivých nábytkárskych tovární Národný podnik Thonet, ktorý bol v roku 1953 premenovaný na TON (továreň na ohýbaný nábytok) so sídlom v Bystřici nad Hostýnem, kde sídli dodnes. Na Slovensku fungovali po vojne už len dva relevantné závody s thonetovskou tradíciou, a to Tatra nábytok Martin a Tatra nábytok Pravenec, ktorý zanikol koncom 90. rokov minulého storočia.

ap

Použitá literatúra:

KARASOVÁ, Daniela: *Geneze designu nábytku*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2012.

MALEČKOVÁ, Katarína: Na čom sedela Európa. In *Pamiatky a múzea* 2011, č. 4, s. 42-47.

BOTT, Gerhard (Ed.): Princíp Thonet. *Od ohýbaného dreva k trubce*. Katalóg k výstave. Brno: Moravská galerie, 1990.

HUBOVÁ, Katarína - LUTHEROVA, Silvia - PEKÁROVÁ, Adriana: *320 stoličiek*. Katalóg k výstave. Bratislava: Slovenské centrum dizajnu, 2005.

Kreslo Thonet

Československo, závod Tatra nábytok Pravenec,
50. roky 20. storočia

Drevo bukové, ohýbané, sedadlo lisované

Výška 72, sedadlo šírka 53 x hĺbka 43 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 2018

UH 15628/1 – 2

Kreslo Thonet

Československo, 30. – 50. roky 20. storočia

V katalógoch firmy Thonet z rokov 1904 – 1930, č. 8

Drevo bukové, ohýbané, sedadlo lisované

Výška 73, sedadlo šírka 55 x hĺbka 44 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1992

UH 14898/1 – 3

Stôl Thonet

Československo, 30. – 50. roky 20. storočia

Drevo bukové, ohýbané

Výška 81, doska šírka 91 x hĺbka 60 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1992

UH 14 899

Kreslo Thonet

Československo, cca 50. roky 20. storočia

V katalógoch firmy Thonet z rokov 1904 - 1931, č. 28

Drevo bukové, ohýbané, sedadlo lisované, vejárový model

Výška 72,5, sedadlo šírka 51 x hĺbka 43 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1992

UH 14897

Kreslo Thonet (foto s. 36)

Československo, cca 50. roky 20. storočia

V katalógoch firmy Thonet z rokov 1904 - 1931, č. 28/6028

Drevo bukové, ohýbané, morené, sedadlo lisované, vejárový model

Výška 71 cm, sedadlo \varnothing 41 cm

Do zbierok získané prevodom v roku 1996

UH 15065

Stolička s čalúneným sedadlom, Thonet

Rakúsko-Uhorsko, okolo 1907

Autor návrhu: Josef Hoffmann (1870 – 1956)

V katalógu firmy Thonet, č. 728, variant známej stoličky

Fledermaus

Výška 72 cm, sedadlo šírka 55 x hĺbka 49 cm

Drevo bukové, ohýbané, čalúnené zeleným zamatom

UH 14567

Tento známy slávny model navrhol rakúsky architekt Josef Hoffmann (1870 – 1956) pre kabaret Kaffee Fledermaus vo Viedni v roku 1907. Pôvodný model bol vyrobený z moreného bukového dreva, bez čalúnenia. Neskôr bola stolička úspešne vyrábaná firmami Thonet a Jacob&Josef Kohn v rôznych prevedeniach. Charakteristickou črtou pre sedenie Fledermaus sú sústružené gule alebo zriedkavejšie šišky, používané na spojoch. Stolička v súčasnosti predstavuje vysoko cenený zberateľský kúsok.

ap

Stolička z ohýbaných trubiek

Československo, Firma Mücke Melder, Karviná – Fryštát,
30. roky 20. storočia

Autor návrhu: Mart Stam

Model B 43 je verziou modelu vyrábaného firmou Thonet
od roku 1932 do roku 1935

Trubky chrómové, ohýbané, preglejka buková

Výška 86 cm, sedadlo šírka 41 x hĺbka 54 cm

Súkromný majetok, ponuka na získanie do zbierkového
fondu SNM – Historického múzea

Od roku 1929 vyrábala firma Thonet Mundus aj nábytok z ohýbaných chrómových trubiek (vyrábala ho aj firma KODRETA na Myjave).

Pružiacia samonosná dvojnohá stolička sa stala ikonickou stoličkou obdobia funkcionalizmu, jej výroba sa rozšírila po celej Európe. Pri jej zrode stáli architekti Mart Stam (1899 – 1986) a Marcel Breuer (1902 – 1981).

V 20. rokoch minulého storočia začali vo významnej nemeckej umeleckej škole Bauhaus (1919 – 1933) experimentovať s nábytkom s kovovou konštrukciou z rúrkových profilov. Stam, ktorý na škole dva roky prednášal ako hosť, v roku 1926 zhotovil prototyp z plynového potrubia. Táto stolička – Thonet S 33 nebola pružiacia, svojím tvarom sa však dokonale hodila do funkcionalistickej architektúry. Stam ju použil v roku 1927 v jednom z troch domov, ktoré navrhol na sídlisku Weissenhof v Stuttgarte. V nasledujúcom roku navrhol rovnaký typ stoličky architekt Marcel Breuer (1927/1928) a model sa stal predmetom sporu o autorské práva.

Stam svoj model zdokonalil a jeho stolička S43 z roku 1931 s načierno lakovanou bukovou preglejkou sa stala v produkcii firmy Thonet jednou z najpredávanejších. Breuer túto stoličku definoval ako „sedenie na elasticom vzduchovom pilieri“. V množstve ďalších variantov aj s čalúnením a vysokokvalitnou kožou ju Thonet vyrába dodnes.

ap

Kreslá, štvordielne

Československo, Firma TON, Bystřice pod Hostýnem,

50. – 60. roky 20. storočia

Drevo bukové, morené

Výška 82 x šírka 204 x hĺbka 37 cm

Do zbierok získané vlastným zberom v roku 2019
vďaka spolupráci s Novou synagógou v Žiline –
Centrom pre súčasné umenie a kultúru. Pôvodne
používané v panoramatickom kine Úsvit v Žiline
(v rokoch 1967- 1990).

Konzervované: Ružena Škuciová, SNM - Historické
múzeum, 2019

Skúmame

Skúmame

Práca odborných zamestnancov múzea spočíva na vedeckom základe, ktorého súčasťou je aj výskum ako nevyhnutná súčasť múzejnej práce. Cieľom výskumu je získať nové a čo najkomplexnejšie poznatky o zbierkových predmetoch.

Bez bádania nie je možné poznať predmety kultúrnej hodnoty, ktoré by mohli byť zbierkovými predmetmi, ani vykonať ich identifikáciu a určenie ich funkčnosti. Muzeologický výskum je interdisciplinárny a multidisciplinárny. Vyžaduje si neraz spoluprácu celého tímu odborníkov, ktorí využívajú najnovšie exaktné vedecké metódy práce.

Múzeum má dôležitú sociálnu funkciu skúmať predmety ako znaky, t.j. ako predmety spoločenského významu, svedectvo určitej reality. Preto nestačí predmet len vystaviť, je potrebné ho interpretovať a sprostredkovať tak odbornej, ako aj laickej verejnosti. K tomu slúžia aj poznatky vedeckého výskumu zbierkového fondu. Hodnota múzejnej zbierky závisí od stupňa jej vedeckého zhodnotenia, od jej dostupnosti a od prístupnosti informácií spojených so zbierkovými predmetmi.

Hypotézy a výskum

Chrámový mobiliár je neraz zaujímavým príkladom využitia starších súčastí nábytku či drobnej sakrálnej architektúry, ktoré zručný remeselnícky majster zakomponoval do nového mobiliáru. Možno to chápať aj ako pamiatkársky prístup k dielu predchodcov, ale aj ako formu istej úspornosti a šetrenia, najmä v prípade chudobnejších regiónov a kláštorných kostolov mendikantských rádov. Dokladajú to aj dva vystavené paramentáre, ktoré boli súčasťou zariadenia dvoch sakristií (Kostol Sv. Juraja v Trstenej, UH 15 365 a františkánsky kostol v Bratislave, UH 2307). Reštaurovanie oboch predmetov potvrdilo druhotné použitie a prispôsobenie prvkov inej architektúry do novej konštrukcie. Napríklad na dvere paramentára z Trstenej (UH 15 536) boli

použité a na tento účel prispôsobené tabuľové maľby z oltára, pravdepodobne z neďalekého zaniknutého kostola v Čimhovej (Güntherová – Mayerová, Alžbeta: *Po stopách výtvarnej minulosti Slovenska*. Bratislava: Pallas, 1995, s. 51 – 52). Pozlátené reliéfy, ktoré v súčasnosti zdobia druhý paramentár (UH 2307), sa pôvodne nachádzali pravdepodobne na dnes neznámej kazateľnici (dokumentácia SNM - HM). Táto hypotéza vychádza nielen z ikonografického programu reliéfov, ale aj ich tvaru a zrezaniu v dolnej časti, resp. prispôsobeniu novej konštrukcii skrine.

Predmetom ďalšieho umelecko-historického a tiež archívneho výskumu je doložiť pôvod druhotne použitých artefaktov pri konštrukcii nových paramentárov.

ap

Názov nábytku: Paramentár

Typologické zaradenie: Chrámový mobiliár

(sagrálny nábytok)

Funkcia: Skriňa na odkladanie liturgických odevov a textílií (paramentov), tiež liturgických predmetov

Paramentár je uzatvárateľný nábytok – skriňa, podobná komode alebo sekretáru, s dvierkami na zámky, ktorý slúži na uskladnenie liturgických rúch a predmetov. Liturgické predmety sa uchovávajú v sakristii, postrannej chrámovej miestnosti, kde sa kňaz s asistenciou pripravuje na slávenie bohoslužby. Usmernenie na zariadenie sakristie vydal Tridentský koncil (1545 – 1563), podľa ktorého sa v sakristii mal nachádzať stôl, kľáčadlo a pred ním text modlitieb pred omšou a po omši; kríž, obraz biskupa a pápeža, umývadlo s uterákom, kde si kňaz pred liturgiou umýval ruky, a paramentár.

Podobu paramentára podrobne opísal Sv. Karol Boromejský (1538 – 1584), milánsky arcibiskup a reformátor v 27. kapitole inštrukcie *Instructiones fabricae et suppellectilis ecclesiasticae* (1577). Podľa neho paramentár má byť vyhotovený z orechového dreva, vysoký, dlhý dva lakte a päť uncii. Má mať aspoň päť priestranných, samostatných, dlhých, dobre vysúvateľných zásuviek, v ktorých sú uložené liturgické odevy rozdelené podľa farieb a dobre vystreté. Na skrini paramentára mali byť postavené menšie skrinky a zásuvky na uskladnenie zlatníckych liturgických predmetov, liturgických textílií, ale aj bohoslužobných kníh. Skriňa, rovnako ako malé zásuvky paramentára sa zamykali na zámok. Paramentár mal byť ukončený krížom. Na paramentári nesmel chýbať text modlitieb kňaza pri obliekaní bohoslužobných odevov.

ap

Paramentár

Uhorsko (Orava ?), okolo 1700

domáca stolárska práca

Drevo smrekové, rezané, maľba tabuľová

Výška 207 x šírka 320 x hĺbka 90 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 2008. Pôvodne v Kostole sv. Juraja v Trstenej

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, 2012

UH 15365

Dvojetážový tabernákulový typ paramentára s dvoma postrannými skrinkami.

V spodnej časti zaujme svojou maliarskou výzdobou rustikálneho, ale kultivovaného výtvarného prejavu.

Tabuľové maľby s motívom anjelov na dvierkach spodných skriniek i v nadstavci robia pomerne bežnú do-

mácu stolársku prácu výtvarne pôsobivou. Tabuľové maľby sú použité sekundárne, prispôsobené boli konštrukcii zásuvkovej komodovej strednej časti, čo potvrdil aj reštaurátorský výskum. Pravdepodobne pochádzajú zo zaniknutého oltára z Čimhovej (?). Dvaja anjeli na krídlových dvierkach spodných skriniek držia v pravej ruke ohnivý meč a v ľavej štandardy, ktoré zároveň plnia aj funkciu bandelore, teda nápisovej pásky s biblickým textom v latinčine (miestami nečitateľný). Na nápisovej páske anjela na ľavých dvierkach je text z *Evanjelia podľa Lukáša (11, 21)*: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quae possidet* [„Keď silný ozbrojený človek stráži svoj dvor, jeho majetok je v bezpečí“] Na nápisovej páske anjela na pravých dvierkach je časť textu z *Knihy Exodus (23, 20 – 23)* a odkaz na zdroj: *NEC CONTEMNEDEUM PUTES: QUIA NON DIMITTET CUM PECCAVERIS: EXOD: XXIII.* [... a „neodporuj mu, lebo vám neprepáči vaše previnenia“]. Tento nápis je pravdepodobne len útržkom, resp. nadviazaním na súvislejší text, ktorý mu predchádzal na dnes nezachovaných dvierkach prekrývajúcich zásuvkovú – komodovú strednú časť paramentára. Tabernákulová skrinka v hornej odstupňovanej časti paramentára má dvierka pomalované anjelmi s horiacimi sviecami v ľavej ruke, zatiaľ čo v pravej držia reprezentantov liturgických predmetov – kadidlo a navikulu, ktoré sa uchovávajú vo vrchnej časti paramentára. Skrinka je vo vnútri maľovaná: na vnútornej strane dvierok a zadnej doske je maľba evokujúca nebeskú oblohu so zlatými hviezdami na modrom pozadí spolu s Kristovým monogramom IHS v lúčovitej svätožiare. Výmaľba zodpovedá miestu na uloženie monštrancie.

Aj postranné skrinky sú z vnútornej strany maľované. Vnútorná výmalba dosiek bola odkrytá v procese reštaurovania.

Anjeli zobrazení v podobe mladíkov s krídlami, ohnivými mečmi, sviečkami a ďalšími atribútmi sú podľa kresťanskej ikonografie Božími poslami, pripravenými chrániť všetko Božie pred zlom a zvestovať posledný súd. Anjeli na paramentári majú aj symbolickú úlohu strážcov posvätných liturgických predmetov, ktoré sú v ňom uložené.

SNM - Historické múzeum získalo paramentár do svojich zbierok v roku 2008 v zlom stave, preto bol následne kompletne zreštaurovaný.

ap

Literatúra:

GÜNTHEROVÁ – MAYEROVÁ, Alžbeta: *Po stopách výtvarnej minulosti Slovenska*. Bratislava: Pallas, 1995, s. 51 – 52;

HASALOVÁ, Eva – PIATROVÁ, Alena: *Paramenty. Liturgické textílie*. Bratislava: SNM . Historické múzeum, 2015, s. 163 – 164;

SPALEKOVÁ, Eva: *Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác*. PÚ SR – ORA Levoča 2012.

Výstavy:

Z tieňa na svetlo. SNM – Historické múzeum, Bratislavský hrad, máj 2013;
Paramenty – Liturgické textílie. SNM – Historické múzeum, Bratislavský hrad, jún 2015 – december 2016.

Komoda / Paramentár

Stredná Európa, Uhorsko (?), 2. polovica 18. storočia

Korpus: Drevo smrekové, dyha orechová a javorová, ornament drevo lipové, vyrezávané, zlatené

Výška 112 x šírka 180 x hĺbka 54 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1954. Pôvodne Františkánsky kostol v Bratislave.

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 2307

Komoda bola očistená od prachu a hrubých depozitov. Stav komody vykazoval značné poškodenie, od uvoľnených konštrukčných spojov až po zosušenie drevného materiálu. Vytváranie sekundárnych prasklín bolo dlhodobo podmienené zmenami teplôt a vlhkosti. Povrchová úprava bola poškodená, až havarijná. Jednotlivé časti komody boli zosušené, poodlupované s viditeľnými mastnými plochami po celom povrchu.

Intarzia a dyhované časti boli nestabilné a samovoľne povolené od podkladu. Chýbali jednotlivé kusy ozdôb podnožia, cez architektonickú výzdobu komody, až k samotným plastikám, v ktorých absentovala časť výzdoby (chýbajúca ruka anjela, hlava orla). Konštrukcia samotných dvier komody bola značne zosušená, s množstvom prasklín. Zlatá výzdoba bola povrchovo poškodená a mechanicky narušená (v minulosti nevhodným podlepením korpusu dvier). Samotné zámky dvier boli demontované z dôvodu mechanického poškodenia. Komoda bola podrobená celkovému očisteniu suchou technikou – štetcovaním a pokračovalo sa demontážou uvoľnených rezbárskych častí architektúry (podnožie a plastická výzdoba). Celý poškodený povrch komody bol očistený roztokom čpavku a vody. Chýbajúca intarzia bola doplnená identickým materiálom. Rezbárska

výzdoba bola očistená a chýbajúce detaily opätovne nahradené formou dorezávok z lipového dreva. Soklová časť bola mechanicky poškodená a chýbajúce prvky boli nahradené novými (lišty a podnožie). Dvere komody boli konštrukčne spojené v správnom tvare, aby dostatočne sedeli na drevný korpus komody. Hrubšie praskliny sa vyplňovali Epoxidom 1200 v spojení s pilinami. Tmelené miesta boli doplnené Litostuccom a vybrúsené a domodelované do finálnej podoby. Plastická výzdoba pozostávajúca zo zlátených fragmentov sa retušovala lístkovým zlatom na poliment. Abrazívnym materiálom (ocelová vata) sa lístkové zlato prispôsobilo originálu. Menšie defekty sa eliminovali práškovým zlatom. V záverečnej úprave bol povrch izolovaný záponovým lakom. Ten chráni originál i retuše pred opotrebovaním pri bežnej údržbe. Konečná úprava komody sa prevádzala politúrovaním – leštením šelakovou politúrou.

Použité materiály

Čistiace prostriedky: lieh, čpavok, Toluén, mydlo, Kromofág, acetón, terpentín

Pridavné materiály: Lepidlo Epoxid 1200, drevný tmel, drevená dyha požadovaný druh),

drevný materiál (smrek, lipa), liehové moridlá, ľanový olej, Záponový lak, temperové farby, syntetický poliment, Litostucco, Kožný glej, lístkové zlato, práškové zlato, Antik vosk PNZ, šelaková politúra

Správu vypracoval: Rastislav Ferenc

Práce realizoval kolektív pracovníkov PÚ SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča,

Mgr. Eva Spaleková, vedúca ORA Levoča

Názov nábytku: Krstiteľnica

Typologické zaradenie: Chrámový mobiliár

(sagrálny nábytok)

Funkcia: Nádoba slúžiaca na úschovu svätenej vody a na obrad krstu v kresťanských kostoloch

Umeleckým remeslom, ktoré sa najviac podieľalo na tvorbe domácností i sakrálneho priestoru, bolo rezbárstvo. Na našom území bolo až do 18. storočia najrozvinutejším umeleckoremeselným odborom. Najhodnotnejšie umeleckoremeselné práce boli vytvorené pre chrámový interiér. Patrí k nim aj drevená polychrómovaná krstiteľnica, ktorá bola pôvodne súčasťou vybavenia barokového kostola Sv. Ondreja vo Vysokej pri Morave. Historické múzeum získalo krstiteľnicu do svojho zbierkového fondu pred rokom 1945 vo veľmi zlom stave. Až komplexný reštaurátorský zásah v roku 1992 naplno odkryl pôvab tejto drobnej sakrálnej architektúry. Krstiteľnica sa skladá z dvoch častí – nohy s oktagonálnym podstavcom a misy. Polkruhová misa na svätenú vodu má profilovaný okraj, v spodnej časti je hviezdicovito rezaná. Osemboká vysoká noha je v hornej časti pod misou zdobená tromi plastickými hlavami anjelikov, štvrtý chýba. Misa má ploché veko s gombíkom.

ap

Literatúra:

BAKOŠOVÁ, Jindra – UČNÍKOVÁ, Danuta – JANOVÍČKOVÁ, Marta: *Sagrálne umenie. Sakrale Kunst. Sakrálne umenie a umelecké remeslo 14.-18. storočia na Slovensku zo zbierok Historického múzea Slovenského národného múzea*. Bratislava: SNM, 1992, s. 91, 97, kat. č. 82.

PIATROVÁ, Alena: Krstiteľnica. In Podušelová, Gabriela [Ed.]: *120 rokov SNM*. Bratislava: SNM 2013, s. 308-309.

Krstiteľnica

Uhorsko (dnes Západoslovenská rezbárska dielňa, Slovensko),
začiatok 18. storočia

Drevo bukové, vyrezávané, polychrómované

Výška 113 cm, Ø misy 74 cm

Do zbierok získané kúpou pred r. 1945. Pôvodne v Kostole
sv. Ondreja vo Vysokej pri Morave

Reštaurované: Hana Chorváthová, 1992; Edmund Kele,
SNM- Historické múzeum, 2019

UH 2208

Národný svojráz – inšpirácia ľudovým umením v nábytkovej tvorbe

V období okolo polovice 19. storočia sa začal prejavovať väčší záujem umelcov o prejavy ľudovej kultúry, najmä o ľudový odev (kresby a maľby Petra M. Bohúňa, Maximiliána Racskeya, v Čechách Jozefa Mánesa), boli zostavené návrhy na národný odev (Slovenské nosivo, ktoré sa šilo v bratislavskej dielni krajčírka Štefana Horníka). Táto vlna záujmu o ľudovú kultúru bola reakciou na situáciu v umení v druhej polovici 19. storočia, kedy sa tvorba nostalgicky vracala k umeleckým slohom minulých storočí a umelecká produkcia bola poznačená obdobím historizmu. Koncom 19. storočia sa tento romantický záujem o ľudovú kultúru upevňoval zberateľstvom a početnými národopisnými výstavami, ako boli napríklad Národopisná výstava československá v Prahe v roku 1895 a Výstava slovenských výšiviek v Martine v roku 1887. Vznikajú spolky a družstvá s komerčným účelom produkujúce práce inšpirované ľudovou kultúrou: Napríklad Spolok Izabella, založený v roku 1895, exportoval do celého sveta „Izabella blúzy“ v ľudovom štýle. Ďalej to boli: Družstvo Lipa, založené v roku 1908 alebo Družstvo pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu v Skalici, založené v roku 1909. Svojrázový, tzv. národný ornament sa vyučoval v školách, inšpiroval sa ním umelecký priemysel, prenikol do kurzov remeselníkov, propagoval sa vzorkovníkmi. V medzivojnovom období prenikol svojráz aj do meštianskych domácností, ktoré si zariadňovali tzv. slovenské izby.

Štylizácie ľudovými prvkami sa objavovali aj v architektúre a nábytkovej tvorbe (diela Blažeja Bullu a Dušana Jurkoviča) a zaznamenané boli pokusy o vytvorenie „národného slohu“.

Ukážkou týchto snáh v zbierke nábytku SNM - Historického múzea je spáľňa, vyrobená podľa návrhu architekta Dušana Jurkoviča (1868 – 1947) a jedáleň, ktorej autorstvo patrí architektovi Blažejovi Bullovi (1852 – 1919). Dušan Jurkovič sa pri tektonickej stavbe nábytku inšpiroval motívmi ľudovej architektúry. V prípade jedálne zaujme ukončenie nábytku striedkou s vejárovitými štítlami po stranách, inšpirované ľudovou architektúrou a štylizovaný ľudový ornament. Vystavená stolička, rovnako ako aj ďalšie časti súpravy sú tvarovo inšpirované ľudovým zariadením, ale ich konštrukcia vychádza z typológie nábytku 15. a 16. storočia. Jedáleň si u Blažeja Bullu objednala popredná martinská rodina Šimkovcov-Klaninovcov v roku 1899. Vyrobená bola v Martine.

ap

Literatúra:

JANOVÍČKOVÁ, Marta: Z nábytkovej tvorby Blažeja Bullu a Dušana Jurkoviča. In *Pamiatky a múzeá*, 1991, č. 1, s. 9.

HOLČÍK, Štefan: Neznámy Bullov nábytok. In *Vlastivedný časopis*, 24, 1975, č. 4, s. 19.

Jedáleň

Uhorsko, Martin, okolo 1890

Autor návrhu: Blažej Bulla (1852 – 1919)

Drevo bukové, rezané, sústružené, rezaný a kolorovaný ornament

Do zbierok získané kúpou v roku 1975

Fotodokumentácia zo stálej expozície SNM - Historického múzea
na Bratislavskom hrade v rokoch 1990 - 2008

Stolička

Uhorsko, Martin, okolo 1890

Autor návrhu: Blažej Bulla (1852 – 1919)

Drevo bukové, rezané, sústružené, rezaný a kolorovaný ornament

Výška 99 cm, sedadlo šírka 37 x hĺbka 42 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1975

UH 8687

Spálňa

Rakúsko-Uhorsko, Brno, 1900- 1902

Autor návrhu: Dušan Jurkovič (1868 – 1947)

Korpus: Drevo smrekové, dyha orechová

Do zbierok získané kúpou v roku 1978, pôvodne súčasť zariadenia dievčenského internátu Vesna v Brne

Fotodokumentácia zo stálej expozície SNM - Historického múzea na Bratislavskom hrade v rokoch 1990 -2008

Skrinka

Československo, okolo 1920

Autor návrhu: Dušan Jurkovič (1868 – 1947)

Drevo jaseňové a javorové, sklo lisované, kovanie pocínované
Výška 89 x šírka 104 x hĺbka 55 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1986

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2018

UH 14271

Názov nábytku: Truhla

Typologické zaradenie: Odkladací nábytok

Funkcia: Truhla na odev

Na úschovu odevu sa v roľníckom prostredí používala truhla, ktorej základný tvar a konštrukcia je známa aj z iných oblastí Európy. Regionálnu modifikáciu pozorujeme iba v jej výzdobe. Prezentovaný typ truhly vyrábali komárňanskí majstri a stretávame sa s ním v Tekove, na Ponitří, medzi Dunajom a Tisou, v Zátisí, vo Vojvodine a ojedinele aj na území Srbska. Na Slovensku ich výskyt siaha až po Banskú Štiavnicu. Ide o truhly, pre ktoré je charakteristická základná farba čierna, výzdobu tvorí rytý tulipánový motív, často prekrytý maľovanými jednoduchými ružičkami a sústruženými polstĺpkami, ktoré ohraničujú čelnú stenu truhlice z oboch strán. Oblíbené boli najmä na území dnešného Maďarska, kde sú známe pod názvom „tulipános láda“ (tulipánová truhlica). Toto foneticky totožné pomenovanie *tulipánoš láda* poznáme aj z južných častí Hontu, kde je výskyt tohto typu truhlí najrozsiahlejší. Najstaršie doklady sú z 20. rokov 19. storočia, od druhej polovice 19. storočia sa vyskytovali na pomerne veľkom území Hontu.

Literatúra: VALENTOVÁ, Viera: Interiér obydľia. In: Hont. *Tradicie ľudovej kultúry*. Osveta, 1988, s. 377 – 378.

Truhla

Okolie Banskej Štiavnice, začiatok 19. storočia

Drevo smrekové, zdobené vruborezom a maľbou

Výška 55 cm, šírka 97 cm, hĺbka 55 cm

Do zbierok získané kúpou v Starožitnostiach v roku 1990

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2012

1990/01078

Redizajn včera a dnes

Nie vždy je potrebné zbaviť sa starých kúskov nábytku, niekedy stačí nový náter, nová farba, nové čalúnenie a oživený predmet dostáva šancu prispôbiť sa novým potrebám a estetickým kritériám na nové bývanie. Svedčí o tom aj secesná nábytková súprava, vyrobená okolo roku 1910 (UH 9058 - 9066), z ktorej na výstave prezentujeme kreslo (UH 9060). Sedací nábytok tejto súpravy dal jeho majiteľ koncom 50. rokov 20. storočia prečalúniť, čo pri vizuálnej obhliadke predmetu neujde oku odborníka. Výber čalúnnických textílií bol v tých rokoch značne obmedzený a tak sa stalo,

že v našej zbierke historického nábytku máme s rovnakým čalúnením aj štyri stoličky (UH 15594, súčasť jedálne), datované do konca 50. rokov 20. storočia. Bavlnená tkanina s vtkaným florálnym vzorom sa používala ešte aj začiatkom 60. rokov.

Prezentované secesné kreslo a stolička z konca 50. rokov 20. storočia s rovnakým čalúnením môžu byť príkladom i podnetom pre dnešnú dobu, ktorá má záľubu v retro-interiéroch, nebáť sa redizajnu starších kúskov a riešiť ich s invenciou v duchu aktuálnych trendov, možno aj za pomoci odborníka.

ap

Kreslo čalúnené

Rakúsko-Uhorsko, okolo 1900, prečalúnené
koncom 50. rokov 20. storočia

Drevo bukové, rezané, čalúnené bavlnenou tkaninou
s rastlinným motívom

Výška 90 x šírka 55 x hĺbka 50 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1977

UH 9060

Stolička

Československo (Tatra nábytok Martin ?), koniec 50. rokov 20. storočia

Drevo bukové, ohýbané, čalúnené bavlnenou tkaninou s rastlinným motívom

Výška 80 cm, sedadlo šírka 45 x hĺbka 40 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 2011

UH 15594

Inšpirácie pre dnešok – výtvarníci redizajnujú...

Autorka: Beata Gerbócová

Redizajn pôvodného čalúnenia stoličky, 60. roky 20. storočia/2017

Digitálne žakarové tkanie

Polyester, bavlna

Foto: Peter Ančič

V tomto projekte som mala možnosť dať novú tvár pôvodne monochrómej tkanine, ktorou bola čalúnená sedacia časť legendárnej stoličky dizajnéra Františka Jiráka, vyrábaná v 60. rokoch minulého storočia. K projektu som pristúpila ako k ilustrácii, cez príbeh doby. „Zlaté šesťdesiate roky“ boli na Slovensku *zlatou érou* grafického dizajnu, typografie, obalovej a plagátovej tvorby. Práve táto vizualita tvorila nosný motív novej textílie, kde sa princípom koláže – fotografií akoby vysypaných zo zásuvky písacieho stola – prekrývali konkrétne ikonické grafické fragmenty, tvoriace novú mozaiku čalúnenia.

Funkcie stratené v čase alebo *Ako sme kedysi žili*

Medzi funkciami umenia býva vždy najviac zdôrazňovaná funkcia estetická. V prípade umeleckého remesla, teda aj nábytku, ide v prvom rade o úžitkovú hodnotu, dôraz na estetickú stránku je sekundárny, čo znamená nepodstatný. Premiestnením do múzea a začlenením do múzejnej zbierky strácajú tieto úžitkové predmety svoju pôvodnú funkčnosť, sú vytrhnuté zo svojho sveta a dostávajú novú funkciu:

byť svedkom čias, dokladom minulosti, možnosti dotknúť sa jej, učiť nás, ako sme kedysi žili.

V múzejných depozitároch je množstvo predmetov, ktorých funkcia, účel, pre ktorý vznikli a ktorému slúžili, sa stratil, zanikol v čase. Rovnako ako predmety, ktoré ponúkame k nahliadnutiu v tejto časti výstavy.

Záchod prenosný

Uhorsko, domáca práca, 19. storočie

Drevo orechové, rezané, morené, nádoba porcelánová

Výška 51 cm, Ø 43 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1988

Reštaurované: Edmund Kele, SNM - Historické múzeum, 2019

UH 14495

Záchod prenosný

Uhorsko, domáca práca, 19. storočie

Drevo orechové, rezané, morené, nádoba smaltová

Výška 43 cm, ø 36 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1966

Reštaurované: Edmund Kele, SNM- Historické múzeum, 2019

UH 7702

Záchod prenosný

Rakúsko (?), prvá polovica 19. storočia

Drevo orechové, rezané, dyhované, intarzované, nádoba kameninová

Výška 50 cm, spodná časť šírka 40 x hĺbka 31 cm, vrchná časť šírka 50 x hĺbka 40 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1987

Reštaurované: Edmund Kele, SNM - Historické múzeum, 2019

UH 14416

Stolík na ručné práce

Stredná Európa, okolo 1850

Drevo rezané, morené; textilné čalúnenie

Výška 80,5 cm, ø 47,5 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1971

UH 7526

Toaletný stolík

Stredná Európa, 2. polovica 19. storočia

Drevo rezané; kov poniklovaný

Výška 138 x šírka 45 x hĺbka 35 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1966

Konzervované: Jana Agnerová, SNM - Historické múzeum, 2019

H 4434

Hodiny stolové

Rakúsko, Viedeň, okolo 1820

Skrinka – korpus: Drevo smrekové a lipové, dyha orechová, alabaster, bronz, mosadz. Ciferník emailový.

Výška 55 x šírka 28,5 x hĺbka 12,5 cm

Do zbierok získané ako konfiškát

UH 2424

Hodiny stolové

Uhorsko, Pressburg (dnes Bratislava, Slovensko), 2. polovica 18. storočia

Autor: Hodinár Jakob Guldán (1726 – 1790)

Skrinka – korpus: Drevo smrekové a orechové (čiernené pigmentovaním), dyha orechová, mosadz striebrená, rytá, gravírovaná. Ciferník - mosadz striebrená, ručičky ocelové.

Výška 51 x šírka 26,5 x hĺbka 15 cm

Do zbierok získané prevodom pred rokom 1945

Reštaurované: Tibor Kováč, 2019

UH 2194

Paraván

Maďarsko (?), 20. roky 20. storočia

Drevo bukové, rezané, koreňovica, koža, satén zelený

Výška 157 x šírka jedného krídla 66 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1967

Reštaurované: Edmund Kele, SNM - Historické múzeum, 2019

UH 7839

Ochraňujeme

Ochraňujeme

Truhlice

Truhlice patria do skupiny odkladacieho nábytku. Slúžili na odkladanie odevu, obilia a potravín.

Archaickým typom sú tesársky, šindľovou technikou vyrobené prenosné zásobnice na obilie z tvrdého dreva so stĺpikovou rámovou konštrukciou, nazývané súsek.

Uskladnenie obilia v súsekoch bolo rozšírené v celej karpatskej oblasti. Na Slovensku sa začínajú objavovať v 16. a 17. storočí. Súseky s vekom sarkofágového typu sa využívali i na úschovu šatstva. Súseky na obilie boli umiestnené v sýpkach, súsekovité truhly na šatstvo v izbách. Od 18. storočia, kedy sa v roľníckom prostredí začínajú objavovať stolárske truhlice a neskôr aj skrine, sa súsekové truhly využívajú aj na uskladnenie obilia.

Súseky sú zdobené rytým geometrickým ornamentom, niekde aj kolorované. Pochádzajú najmä z Gemera, menej zo západného a stredného Slovenska.

Novším typom sú stolárske truhlice, známe už v stredoveku v celej Európe. Zhotovovali sa z dosiek z mäkkého dreva. Rovné veko je o truhlicu prichytené kováčsky zhotovenými pántmi, rovnako ako zámky, kľúče a držiaky. Charakteristická je pre ne maľovaná výzdoba s rastlinným ornamentom, niekde doplnená rytým dekórom alebo plasticky točenými prvkami, zriedkavo aj intarziou. Maľovaná výzdoba vykazuje podobnosť a súvislosť s niektorými ikonografickými typmi ľudovej drevenej plastiky inšpirovanej pútnickými miestami. Výrazné exempláre tohto druhu nábytku s ozvenami slohových prvkov baroka v plastickej výzdobe sú z Gemera. Jediný kus zo Spiša – datovaná svadobná truhlica bohato zdobená maľbou – má výrazné znaky ľudovenej renesančnej výzdoby a čiastočne aj tvaru.

Súbor truhlíc

Truhlice boli očistené od prachu a hrubých depozitov. Demontovalo sa kovanie a zámkový mechanizmus. Ozdobné kľúčové štítiky boli častou manipuláciou poškodené alebo zdeformované, vo väčšej miere mechanicky odpadnuté. Truhliciam chýbali kľúče a zámkové mechanizmy vykazovali nadmerné poškodenia. Jednalo sa hlavne o ulomené kované pružinové perá vo vnútri uzamykacieho zámku. Doplňujúce prvky, ako bočné úchyty truhlíc v niektorých prípadoch chýbali, alebo boli poškodené.

Pri jednotlivých truhliciach bolo poškodené kovanie otváracieho mechanizmu veka truhlíc. Častým používaním dochádzalo k samotnému ulomeniu alebo posunu veka, čo malo za následok poškodenie korpusu truhlice.

Jednotlivé truhlice dlhodobým pôsobením zmien teplôt a vlhkosti vykazovali zoschnutie drevného materiálu, na niektorých plochách boli značné sekundárne praskliny. Okrem povrchového poškodenia truhlice vykazovali nadmerné narušenie v konštrukčných spojoch, v častiach rezbárskych detailov, poodlamovaných častiach soklov a ríms.

Maľovaná zložka truhlíc je realizovaná technikou temperových farieb s prírodnými pojidlami. Aplikovanie farieb bolo priamo na drevo bez predchádzajúcej maliarskej úpravy. Truhlice vykazovali značný úbytok maliarskej výzdoby, najčastejšie na vekových častiach. Spodné soklové časti boli do značnej miery poznačené červotočom a mechanickým poškodením, vrátane jednotlivých podnoží.

Celý súbor truhlíc prešiel náterom alebo petrifikovaným ponorom v konzervačnom roztoku syntetickej živice Solakryl BT 55 v spojení s toluénom a pridanými fungicídnymi a insekticídnymi zložkami. Samotné namáčanie a napúšťanie prebiehalo citlivo, aby nedošlo k narušeniu maliarskej výzdoby. Po vybratí z petrifikačného roztoku boli jednotlivé maľované truhlice omývané čistým toluénom.

Po realizácii týchto prác nasledovalo doplnenie a opravy jednotlivých uvoľnených, poškodených konštrukčných spojov a chýbajúcich častí, vo väčšej miere na podnožiach truhlíc, alebo pri samotných absentujúcich častiach. Chýbajúce časti boli nahradzované identickým typom dreva každej konkrétnej truhlice. Jednalo sa o smrekové, bukové a jedľové podnožia. Nasledujúca montáž spevnila všetky konštrukčné spoje novým zalepením či výmenou kolíkov, prípadne výmenou poškodených častí za nové formou stolárskej vložky.

Podobne boli doplnené rezbárske detaily konkrétnych truhlíc či chýbajúce profilové lišty po okrajoch viek, ktoré boli vyprofilované a vydrážkované do pôvodného tvaru. Jednotlivé spoje boli dotmelené drevným tmelom a plošne upravené.

Zásah na farebnej výmaľbe truhlíc spočíval v jemnom odstránení mastných škvŕn v kombinácii s chemiko-anorganickými rozpúšťadlami a následnom mechanickom dočistení skalpelom. Jednotlivé zásahy na maľovaných plochách boli neutralizované terpentínom. Týmto boli odstránené prekrývajúce mastné vrstvy a depozitné nánosy.

Po očistení jednotlivých plôch truhlíc bola maľba doplnená a scelená temperovými farbami. V závere jednot-

livých úkonov bola použitá zjednocujúca retuš akvarelovými farbami.

Pri výmalbe truhlíc bola dodržaná uvoľnená tvorivosť. Jednotlivé rastlinné motívy a kytice boli komponované v zrkadlovej symetrii, ktorá nebola prísne dodržiavaná. Bola aplikovaná jasná kresba, živé farby a vysoký stupeň štylizácie. Do tejto aplikovanej maľby boli graficky zaraďované jednotlivé signatúry a dátumové vročenia. Na záverečnú úpravu bol použitý Antik balzam vosk PNZ, ktorý bol jemne rozträtý a po vytvrdnutí zaleštený do zamatova.

Všetky kované prvky boli podľa možností demontované a mechanicko-chemicky očistené. Kované bočné úchyty truhlíc, ktoré slúžia na manipuláciu, boli ošetrené priamo na truhliciach. Mosadzné a kovové štítky boli vyčistené chemicky a mechanicky rotačnými kefami rôznej jemnosti a veľkosti. Na povrchovú úpravu bol použitý odhrdzovač korózií a nasledovalo opätovné odmastenie. Na záver bol použitý záponový lak (alkyton, kováčska matná čierna).

Použité materiály

Čistiace prostriedky: lieh, mydlo, čpavok, Toluén, terpentín, odstraňovač starých náterov,

Kromofág

Pridavné materiály: petrifikačná zmes Solakryl BT 55, Epoxyd 1200, drewná hmota – buk,

lipa, smrek, jedľa; Litostuco, liehové moridlá, šelak, temperové farby – Umton, akvarelové farby – Rowney, Antik vosk – PNZ, záponový lak

Správu vypracoval: Rastislav Ferenc

Práce realizoval kolektív pracovníkov PÚ SR – Oblastného

reštaurátorského ateliéru v Levoči

Levoča, 2018

Mgr. Eva Spaleková, vedúca ORA Levoča

Prenosná zásobnica na obilie - súsek

Haluzice, začiatok 19. storočia

Drevo bukové, rytie, maľba

Výška 100 cm, šírka 106 cm, hĺbka 55 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR- Oblasťný
reštaurátorský ateliér Levoča, 2017

E 7544

Prenosná zásobnica na obilie - súsek

Klenovec, začiatok 19. storočia

Drevo bukové, rytie

Výška 94 cm, šírka 93 cm, hĺbka 54 cm

Do zbierok získané od Michala Studeného v roku 1973

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 16322

Prenosná zásobnica na obilie - súsek

Krná, koniec 19. storočia

Drevo bukové, rytie, morenie

Výška 85 cm, šírka 49,5 cm

Pre Spoločnosť Slovenského vlastivedného múzea získané
v roku 1921

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 5593

Truhla

Muráň, 1763

Drevo smrekové, maľba

Do zbierok získala v roku 1973 Irena Pišútová

Výška 56 cm, šírka 107 cm, hĺbka 52 cm

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 19299

Truhla

okolie Banskej Štiavnice, 1800

Drevo smrekové, vruborez a maľba

Výška 79 cm, šírka 105 cm, hĺbka 60 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 7553

Truhla

Západné Slovensko, 2. polovica 19. storočia

Drevo smrekové, maľba, arkádový motív

Výška 74 cm, hĺbka 63 cm, šírka 110 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1982

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 20964

Truhla

Bučany, začiatok 20. storočia

Prerezávanie, rezba, maľba

Výška 78,5 cm, šírka 119 cm, hĺbka 62 cm

Do zbierok získané v roku 1973

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 19298

Truhla

Pribylina, 1898

Drevo dubové, vruborez

Výška 66 cm, šírka 113 cm, hĺbka 60 cm

Do zbierok získala kúpou Irena Pišúťová v roku 1983

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 21282

Truhla

Horné Orešany, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 43,5 cm, šírka 110 cm, hĺbka 57 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1961

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 9424

Truhla

Ladzany, 1895

Drevo smrekové, maľba, arkádový motív

Výška 65 cm, šírka 109 cm, hĺbka 62 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané
v roku 1929

E 9285

Truhla

Stredné Slovensko, 1903

Drevo smrekové, maľba

Výška 69 cm, šírka 118 cm, hĺbka 61, 5 cm

Do zbierok získala kúpou Irena Murgašová v roku 1962

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský ateliér, Levoča, 2017

E 7554

Prenosná zásobnica na obilie - súsek

Čičmany, začiatok 20. storočia

Drevo bukové, rytie, maľba

Výška 76 cm, šírka 107,5 cm, hĺbka 51 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1972

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 15830

Truhla

Cífer, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové, morenie, maľba

Výška 60 cm, šírka 96 cm, hĺbka 52 cm

Do zbierok Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1931

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 23266

Truhla

Okolie Nových Zámkov, 2. polovica 19. storočia

Drevo smrekové, rezba

Výška 63 cm, šírka 101 cm, hĺbka 58 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou
od firmy Slovart v roku 1990

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 23223

Truhla

Chorvátsky Grob, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové a bukové, maľba

Výška 68 cm, šírka 108 cm, hĺbka 61 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, 2017

E 7433

Truhla

Závadka, 1869

Drevo smrekové, maľba

Výška 45 cm, šírka 97 cm, hĺbka 45 cm

Získané do Slovenského múzea v roku 1957

E 110

Truhla

Západné Slovensko, koniec 19. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 58 cm, šírka 125 cm, hĺbka 54 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1970

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 20865

Truhla

Horné Orešany, prvá polovica 19. storočia

Drevo smrekové

Výška 66 cm, šírka 123 cm, hĺbka 66 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 7453

Truhla

Gemer, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové, zdobené rezbou a maľbou

Výška 54,5 cm, šírka 99,5 cm, hĺbka 55,5 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1980

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 19462

Truhla

Poruba, 1875

Drevo smrekové, maľba, arkádový ornament

Výška 63 cm, šírka 108 cm, hĺbka 59 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 7552

Truhla

Slovenský Grob, 1839

Drevo bukové, zdobené intarziou

Výška 63 cm, šírka 108 cm, hĺbka 59 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1924

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2010

E 7601

Truhla

Kameňany, 1820

Drevo smrekové, maľba

Výška 50,5 cm, šírka 115 cm, hĺbka 55 cm

Do zbierok získané od Michala Studeného v roku 1973

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 16320

Truhla

Kameňany, 1781

Drevo smrekové, zdobené profilovaním a maľbou

Výška 56 cm, šírka 129 cm, hĺbka 65 cm

Do zbierok získané v roku 1973 od Michala Studeného

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 16321

Truhla

Slovenský Grob, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 58 cm, šírka 88 cm, hĺbka 47 cm

Do Slovenského múzea získané kúpou v roku 1956

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2017

E 7330

Truhla

Štrba, polovica 19. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 71,7 cm, šírka 122,5 cm, hĺbka 59 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1975

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2010

E 17425

Truhla

Šaštín, 1874

Drevo smrekové, maľba

Výška 71 cm, šírka 100 cm, hĺbka 59 cm

Do Slovenského vlastivedného múzea získané v roku 1929

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2017

E 9292

Truhla

Partizánska Ľupča, 1805

Drevo smrekové, rezba, maľba

Výška 69 cm, šírka 158 cm, hĺbka 69,8 cm

Do zbierok získala v roku 1975 kúpou Irena Pišútová

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,

Edmund Kele, 2010

E 17426

Truhla

Spiš, 1786

Drevo smrekové, rezba, maľba

Výška 76,5 cm, šírka 140 cm, hĺbka 64 cm

Do zbierok získala kúpou z podniku Klenoty v roku 1968 Irena

Pišútová

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,

Edmund Kele, 2010

E 20863

Truhla

Bučany, začiatok 20. storočia

Výška 78,5 cm, šírka 119 cm, hĺbka 62 cm

Drevo smrekové, prerezávanie, maľba

Do zbierok získané v roku 1973

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 19298

Truhla

Jelšava, 1849

Drevo smrekové, rezba, maľba

Výška 48 cm, šírka 110, 5 cm. hĺbka 56 cm

Do zbierok získala Irena Pišútová kúpou v roku 1969

E 15523

Prenosná zásobnica na obilie – súsek

Muránska Zdychava, koniec 19. storočia

Drevo bukové, rytie

výška 65 cm, šírka 57 cm, hĺbka 42 cm

Do zbierok získané kúpou od Michala Studeného v roku 1970

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2017

E 19955

Truhla

Horné Orešany, začiatok 20. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 43,5 cm, šírka 110 cm, hĺbka 57 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1961

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR - Oblasťný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2017

E 9424

Truhla

Viničné, 2. polovica 19. storočia

Drevo smrekové, maľba

Výška 60 cm, šírka 50 cm, hĺbka 39 cm

Do zbierok získala v roku 1969 kúpou Irena Pišútová

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, Edmund Kele, 2010

E 20860

Reštaurujeme

Reštaurujeme

K odbornej správe zbierkového fondu patrí aj odborné ošetrovanie zbierkových predmetov, ktorým je najmä konzervovanie a reštaurovanie. Cieľom je zastaviť alebo spomaliť prirodzené procesy degradácie zbierkových predmetov a týmto spôsobom zachovávať ich historickú, kultúrnu a umeleckú hodnotu.

Konzervovanie je odborné ošetrovanie zbierkového predmetu, ktoré sa vykonáva ako prevencia proti možnej deštrukcii zbierkového predmetu s cieľom zachovať alebo zlepšiť jeho fyzický stav.

Reštaurovanie je odborné ošetrovanie zbierkového predmetu, ktoré sa vykonáva s cieľom kvalitatívne zlepšiť jeho fyzický stav a uviesť ho do podoby čo najviac sa približujúcej jeho pôvodnému stavu.

Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov sa v múzeu vykonáva vo vlastných špeciálne technicky vybavených priestoroch, ktorými sú najmä konzervátorské dielne a reštaurátorské ateliéry, alebo dodávateľsky odborníkmi z externého prostredia. Zbierkové predmety môžu dodávateľsky reštaurovať iba reštaurátori, ktorí sú členmi Komory reštaurátorov a majú príslušnú špecializáciu.

O každom odbornom ošetrovaní sa vedie obrazový, digitálny alebo iný záznam, ktorý sa uchováva v dokumentácii príslušného zbierkového predmetu.

Súbor skriň

Skrine vykazovali značné poškodenia v konštrukčných spojoch, soklových častiach či podnožiach. Podnožia boli v značnej miere poznačené červotočom. Nábytok dlhodobým pôsobením zmien teplôt a vlhkosti vykazoval zosušenie drevnej hmoty s následne sekundárnymi prasklinami. Povrchové poškodenia skriň obsahovali množstvo oderov, škrabancov a polámaných častí. Uvoľnené spoje mechanickým používaním mali za následok značný úbytok drevnej hmoty. Pozosýchané a povuľňované intarzie prevažovali v rímsových častiach skriň a vo výplniach dverových konštrukcií príborníkov.

Skriňa UH 8256 a kredenc HM 2016 boli po celom povrchu premaľované olejovou farbou v dvoch farebných hrubých vrstvách. Premaľby boli odstránené chemicko-anorganickými rozpúšťadlami a začistené mechanicky skalpelom.

Stôl okrúhly UH 6561 bol povrchovo mechanicky ošúchaný a časti rezbárskych detailov boli povuľňované a poodlamované. Stôl bol v konštrukčných spojoch uvoľnený s viditeľnými sekundárnymi prasklinami. Na povrchu stola bola uvoľnená značná časť dyhovanej obruby, ktorá lemovala poťahovú textíliu. Textília vykazovala značné mechanické odery a chýbajúce obhorené miesta.

Celý súbor skriň bol napúšťaný a štetcovaný petrifikačným roztokom syntetickej živice Solakryl BT 55 s toluénom. Po očistení a osušení roztoku nasledovali opravy konštrukčných spojov (skriň, príborníkov, sekretára, toaletného stolíka) a ich chýbajúcich častí formou sto-

lárskych vložiek. Stolárske spoje boli lepené Epoxidom 1200. Jemnejšie opravy, ako dyhovanie a doplňovanie intarzií bolo lepené lepidlom Duvilax. Podnožia nábytkov vykazovali značnú degradáciu materiálu, preto boli nahradené novými vložkami. Jednotlivé časti skriň boli mechanicky očistené, zbavené starých náterov stmavenutých lakov a zašednutých voskových náterov. Skrine so šelakovou úpravou vykazovali značné poškodenia na povrchových častiach, kde sa nachádzalo množstvo oderov, prasklín a mastných máp. Tie boli mechanicky očistené, vytmelené drevným tmelom a výškovo-povrchovo upravené. Dverové výplne skriň s ornamentálnou výmalbou boli povrchovo očistené a chýbajúce miesta doplnené lokálnou, čiarkovanou retušou akvarelovými farbami. Tie sa morili na danú farebnosť a drobnejšie defekty boli upravované retušou.

Povrchovo-šelaková úprava skriň si vyžadovala politúrovaciu techniku s liehovým lakom, ktorý bol aplikovaný štetcovaním a postupne zaleštený do medového lesku.

Skrine HM 2016, UH 8256 s celkovou farebnou výmalbou boli povrchovo upravované Antik voskom a následne zaleštené.

Vnútorne korpusy skriň, vrátane políc a šuplíkov boli očistené od depozitných nánosov a vyštetcované mydlovo-čpavkovou vodou. Následne boli uvoľnené konštrukčné spoje lepené, drobné praskliny a mechanické odery zatmelené drevným tmelom a scelené retušou danej farebnosti. Všetky prvky nábytkov boli chemicky ošetrené fungicídnyimi a insekticídnyimi zložkami. Povrch bol upravovaný a zaizolovaný voskovou technikou. Pri jednotlivých kusoch nábytku sa demontovalo kova-

nie a zámkové mechanizmy. Kľúčové štítky dverí a šuplíkov vykazovali nadmerné poškodenie samotným mechanickým používaním v minulosti. Zámkové mechanizmy boli nefunkčné a hlavne sa jednalo o ulomené pružinové perá alebo o ich samotnú absenciu. Kovania a ozdobné časti nábytkov boli mechanicko-chemicky očistené a ponárané v odhrdzovacom roztoku a následne zaleštené mosadznými kefami. Na zaizolovanie kľúčových štítkov sa použil nástrek záponovým lakom (Guardi).

Príbory, sekretáre a skrine dvojdvierové boli povrchovo upravované špeciálnym nábytkovým lakom (Milesi), ktorý bol aplikovaný nástrekom vo viacerých vrstvách, až do požadovaného lesku.

Zámky, štítky a zámkové mechanizmy boli podľa možnosti sfunkčnené, premazané a znovu osadené.

Správu vypracoval: Rastislav Ferenc

Práce realizoval kolektív pracovníkov PÚ SR – Oblastného reštaurátorského ateliéru v Levoči

Levoča, 2018

Mgr. Eva Spaleková, vedúca ORA Levoča

Sekretár komodový

Stredná Európa, 18. storočie

Korpus: Drevo smrekové, dyha javorová a orechová, mosadzné kovanie

Výška 210 x šírka 135 x hĺbka 70 cm

Pôvodne majetok rodiny Pálffyovcov žijúcej aj na našom území, do zbierok SNM-Historického múzea získané pred rokom 1945.

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 2315

Sekretár

Stredná Európa, koniec 19. storočia

Korpus: Drevo smrekové, dyha orechová, zlátené a zdobené intarziou, mosadzné kovanie

Výška 210 x šírka 135 x hĺbka 70 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1968

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 6560

Sekretár bol očistený od prachu a hrubých depozitov. Dlhodobým pôsobením teplôt a vlhkosti skrinka vykazovala značné poškodenia. Viditeľné uvoľnené konštrukčné spoje a sekundárne praskliny. Povrchové poškodenia vykazovali značné množstvo ulomených častí, chýbajúcich dýh, mechanických oderov a škrabancov.

V hornej rímsovej časti sa nachádzalo množstvo mastných škvŕn s chýbajúcimi prvkami líšt po celom obvode. Spodná soklová časť bola poškodená mechanickým používaním s následnými ulomenými časťami a chýbajúcim podnožím.

Všetky kované mechanizmy boli demontované a zámkové časti poškodené.

Po základnom povrchovom očistení boli jednotlivé časti skrinky demontované a nasledovalo doplnenie a opravy spojov a chýbajúcich častí. Absentujúce časti boli nahradzované identickým typom dreva formou stolár-

ských vložiek. Praskliny a defekty povrchu skrinky boli dotmelené drevným tmelom, výškovo a plošne upravené. Následne boli dyhy opätovne prilepené. Nové časti dýh boli doplnené, výškovo a farebne upravené. Chýbajúce časti rímsovej a soklovej výzdoby boli opätovne vyprofilované do požadovaného tvaru. Tie boli prebrúsené a povrchovo upravené litostucom. Stolárske a rezbárske dorezávky boli farebne a tvarovo scelené retušou. Vnútorňá výzdoba skrinky bola jemne očiste-

ná, zbavená nečistôt a drobných škrabancov. Jednotlivé zásuvky boli povrchovo očistené a chýbajúce miesta doretušované a opätovne prelakované Peterburským lakom. Vnútorne miesta zásuviek boli ošetrené voskovou technikou a jemne zaleštené. Stĺpová sieň vnútornej výzdoby skrinky bola očistená mydlovou vodou a dočisťovaná liehom. Po realizácii týchto prác bol celý priestor vnútornej výzdoby farebne scelený jemnou retušou. Na záver bol použitý Peterburský lak a jemne zaleštený. Jednotlivé ornamentálne prvky skrinky boli dozlátené lístkovým zlatom na poliment. Celková konečná úprava skrinky sa prevádzala politúrovaním – leštením šelakovou politúrou. Kúsky fragmentov a profilové miesta skrinky sa doleštili Peterburským lakom. Korpus skrinky, zadná a spodná časť boli ošetrené formou náteru petrifikačným roztokom Solakryl BT 55. Po vysušení bol povrch farebne scelený, doretušovaný a v záverečnej fáze bol použitý Antik vosk. Doplnené boli všetky nové mosadzné štítky tvarovo príbuzné danému slohu.

Použité materiály

Čistiace prostriedky: lieh, čpavok, Toluén, mydlo, Kromofág, terpentín
Prídavné materiály: lepidlo Epoxyd 1200, drevný tmel, drevená dyha (požadovaný druh),
drevený materiál (smrek, lipa), lanový olej, liehové moridlá, temperové farby, syntetický poliment, Litostuco, lístkové zlato, šelaková politúra, Kožný glej, Antik vosk, petrifikačná zmes Solacryl BT 55 s toluénom

Správu vypracoval: Rastislav Ferenc

Práce realizoval kolektív pracovníkov PÚ SR – Oblastného reštaurátorského ateliéru v Levoči

Levoča, 2018

Mgr. Eva Spaleková, vedúca ORA Levoča

Skriňa dvojdverová

Rakúsko-Uhorsko, okolo 1910

Drevo čerešňové, rezané, kovanie z obecného kovu

Výška 191 x šírka 121 x hĺbka 63 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1977

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 9743

Skriňa trojdvierová so zrkadlom

Československo (?), okolo 1920

Drevo bukové, rezané, kovanie mosadzné, zrkadlová plocha

Výška 201 x šírka 132 x hĺbka 51 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1992

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2018

UH 15197

Skriňa dvojdverová

Československo (?), okolo 1920

Jaseňové drevo, marketéria; mosadzné kovania

Drevo jaseňové, zdobené intarziou, kovanie mosadzné

Výška 196 x šírka 120 x hĺbka 50 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1992

UH 15193

Príborník

Rakúsko-Uhorsko (?), koniec 19. storočia

Korpus: Drevo smrekové, rezané, dyha orechová, sklo
vitrážové, kovanie mosadzné

Výška 220 x šírka 130 x hĺbka 55 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1966

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2018

UH 6551

Skriňa jednodverová

Stredná Európa, prvá polovica 19. storočia

Korpus: Drevo smrekové, rezané, dyha orechová, kovanie mosadzné

Výška 164 x šírka 94 x hĺbka 45 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1969

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 8037

Skriňa dvojdverová

Stredná Európa (?), prvá polovica 19. storočia

Korpus: Drevo smrekové, rezané, dyha orechová, kovanie mosadzné

Výška 198 x šírka 140 x hĺbka 58 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1973

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 8047

Príborník

Rakúsko, Viedeň, okolo 1900

Korpus: Drevo smrekové, rezané, intarzované, dyha čerešňová, sklo, kovanie mosadzné

Výška 210 x šírka 226 x hĺbka 75 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1977

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský ateliér Levoča, 2018

UH 9744

Súprava – Stôl jedálenský a stoličky čalúnené

Rakúsko-Uhorsko (?), 2. polovica 19. storočia

Drevo orechové, rezané, sústružené, čalúnené zamatom
s geometrickým ornamentom

stôl : výška 80 cm, priemer 148 cm;

stolička: výška 113, sedadlo šírka 50 x hĺbka 50 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1968

Reštaurované: Pamiatkový úrad SR – Oblastný reštaurátorský
ateliér Levoča, 2018

UH 6561, UH 6563

Súprava sedacia čalúnená

Francúzsko (?), okolo 1820

Drevo dubové, rezané, mosadz lisovaná, bronz, čalúnené atlasom zelenej farby

Sofa: výška 120 x šírka 180 x hĺbka 60 cm;

Kreslo: výška 105, sedadlo šírka 58 x hĺbka 70 cm;

Stolička: výška 96 cm, sedadlo šírka 50 x hĺbka 44 cm;

Stôl: Výška 80 cm, ø 90 cm

Do zbierok získané prevodom v roku 1951

Reštaurované: VŠVU – Katedra reštaurovania, Ateliér reštaurovania textilu vedený doc. Mgr. art. Sylviou Birkušovou v rokoch 2016 – 2018: Zuzana Oravcová, Aldona Jędrusek, Ľubica Gajdošová.

UH 2296 – 2301

V čase vlády Napoleona I. Bonaparta, vymedzenom rokmi 1804 – 1815, sa vo Francúzsku rozvinulo výrazné slohové obdobie empíru. Názov má svoj pôvod vo francúzskom slove *empire* – impérium, cisárstvo. Vychádzalo z klasického tvaroslovia inšpirovaného egyptským, gréckym a rímskym umením. Veľmi rýchlo sa šírilo do celej Európy, strednú Európu zasiahlo v rokoch 1810 – 1840, v Rusku pretrvávalo až do 60. rokov 19. storočia.

Empírový sedací nábytok bol strohý a oproti rokoku aj menej pohodlný. Spôsovalo to tvrdšie čalúnenie, ale najmä sklon sedacej plochy a chrbtového operadla, ktoré nútili človeka sedieť vo vzpriamenej polohe

(„po vojensky“), čoho príkladom sú aj dve vystavené sedacie súpravy (v sekcii *Zbierame* UH 2215-2221 a v sekcii *Reštaurujeme* UH 2968 – 2973). Na začiatku 19. storočia bol sedací nábytok čalúnený prevažne celoplošne, často hodvábnym damaskom s vtkanými antickými motívami, ktoré sa používali v prísne symetrickom usporiadaní. Dekoratívne prvky a motívy na nábytku, inšpirované antickým tvaroslovím, ale aj egyptskými motívami (vavrínové vence, vetvičky, štylizovaný akant, hviezdy, vtáky, kráľovská koruna, písmená N a I, sfingy, šable, lýra a i.) zdôrazňovali dôstojnosť epochy empíru a okázalosť cisára Napoleona (1769 – 1821), ktorý pochopil, že svoju moc môže upevniť a demonštrovať – podľa vzoru rímskych cisárov – aj prostredníctvom prepychu a sily umenia. Z materiálov na zdobenie nábytku sa stala obľúbenou mahagónová a ebenová dyha. O umení empíru preto naplno platí, že je umením cisárskym, pompéznym a alegorickým. Prezentovaná empírová sedacia garnitúra s čalúnením zelenej farby (UH 2968 – 2973) zo zbierky historického nábytku SNM - Historického múzea predstavuje charakteristické znaky nábytku obdobia empíru – kombináciu majestátnosti, slávnosti a súkromia. Zároveň na príklade zreštaurovaných častí garnitúry (sofa a dve kreslá) a dvoch zatiaľ nereštaurovaných stoličiek demonštrujeme možnosti reštaurovania textilu, ako aj bravúrnosť reštaurátoriek.

ap

Stolička čalúnená

Stredná Európa (?), 2. polovica 19. storočia

Drevo orechové, rezané, lakované, čalúnené vlnenou tkaninou zelenej farby a tkanou hodvábnou stuhou, lemované točenou šnúrou

Výška 92 cm, sedadlo šírka 44 x hĺbka 41 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1955

Reštaurované: Edmund Kele, Patrícia Klöcklerová, SNM - Historické múzeum, 2019

UH 2968 – 2973

Šesť stoličiek je prezentovaných v rôznych stupňoch a fázach reštaurátorského ošetrovania až po stoličku v pôvodnom stave, bez akéhokoľvek odborného ošetrovania.

Zrkadlo

Stredná Európa, 18. storočie

Rám zrkadla: Drevo vyrezávané, zlátené

Výška 120 x šírka 45 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 2010

Reštaurované: Ružena Škuciová, SNM - Historické múzeum, 2018

Kreslo čalúnené, polohovateľné

Československo, 30. – 40. roky 20. storočia

Drevo bukové, ohýbané, kov, čalúnené slučkovou tkaninou

Výška 99 cm, sedadlo šírka 37 x hĺbka 42 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1996

Reštaurované: Edmund Kele, Patrícia Klöcklerová, SNM- Historické múzeum, 2018

UH 15066

Prenosná zásobnica na obilie - súsek

Gemer, koniec 19. storočia

Drevo bukové, rytie

Výška 93 cm, šírka 97 cm, hĺbka 55 cm

Do zbierok získané z Podniku špeciálnych činností v stavebníctve
v roku 1990

Reštaurované: Slovenské národné múzeum – Historické múzeum,
Edmund Kele, 2019

E 23209

Dvierka z rohovej skrinky

Viničné, 1863

Rezba, maľba

Výška 63 cm, šírka 33 cm

Do zbierok získala kúpou Irena Pišútová v roku 1969

Reštauruje Ružena Škuciová, Slovenské národné

múzeum – Historické múzeum

E 20861

Stól

Stredná Európa, prvá polovica 19. storočia

Drevo rezané, politúrované, mosadzné kovanie

Výška 80 x šírka 78 x hĺbka 56 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 1970

Reštauruje: Edmund Kele, SNM-Historické múzeum, 2019

UH 8034

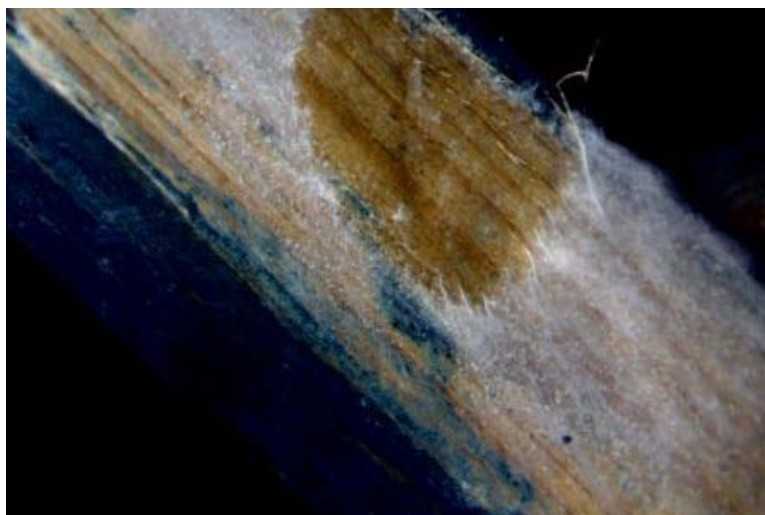
Ochrana, konzervovanie a reštaurovanie historického nábytku

Hlavní škodcovia nábytku

Červotoč

Vo väčšine prípadov poškodenie dreva hmyzom spôsobuje červotoč (Anobidae). V našich zemepisných šírkach je to najmä červotoč pružkovaný (Anobidae striatum, Anobidae punctatum), ktorý sa živý suchým drevom.

Žije v dreve a jeho larvy vytvárajú tunely s priemerom 1 – 2 mm takým spôsobom, že v dreve vzniká systém chodbičiek, ktoré narúšajú stavbu a pevnosť dreva. Následky deštrukcie dreva červotočom odstraňujeme väčšinou petrifikáciou. Červotoče likvidujeme pomocou plynovania alebo ožarovania. V prípade úplného narušenia dreva je potrebné poškodené časti nahradiť novými.

Drevomorka

Z pomerne rozsiahleho sortimentu drevokazných húb sa na nábytku najčastejšie vyskytuje drevomorka domáca (*Serpula lycrymans*), najmä na sakrálnom nábytku. Objavuje sa v tmavších, vlhkých a relatívne teplých miestach s nedostatočným vetraním. Prerastá drevo, ale aj murivo, vytvára biele a šedobiele plodnice, príp. podhubie z dlhých bielych vlákien. Drevo napadnuté drevomorkou je najlepšie vymeniť, keďže degradácia je nezvratná, drevo stráca pevnosť a mäkne. Najvhodnejšou ochranou je prevencia formou aplikácie fungicídnych látok.

Hlodavce – najmä potkany dokážu prehrýzť aj naozaj silný materiál a tým sa dostanú takmer všade a ničia všetko, aj voskom napustené drevo, kožu a iné. Sú nebezpečné aj preto, že sú prenášačmi viac ako 30 chorôb. Najúčinnějšíou ochranou je pravidelná kontrola a deratizácia.

Plesne – rovnako ako pri dreve, aj pri textile rozkladajú materiál.

Najčastejším škodcom pre nábytky, čalúnené textilom, je **mola šatová** (*Tineola bisselliella*). Jej larva sa živí keratínom, preto ju nachádzame hlavne vo vlně. Mole spôsobujú úbytok materiálu v rôznom rozsahu. Moliam sa predchádza pravidelnou dezinfekciou, vetraním skríň, čistením zbierkových predmetov pred uložením do depozitára. V súčasnosti je trendom v boji proti moliam levanduľa.

Základné spôsoby ošetrovania nábytku

Konzervovanie

Predstavuje základný spôsob ošetrovania hmotnej podstaty pamiatky, pri ktorom sa pomocou základných reštaurátorských metód (asanácia, petrifikácia, impregnácia a pod.) zastavuje alebo spomaľuje rozklad materiálu. Cieľom konzervovania je v čo najväčšej možnej miere zachovať aktuálny stav predmetu. Okrem konzervácie poškodených a narušených častí je potrebné starať sa o preventívne konzervovanie. Dôsledná konzervácia je tiež základným krokom k reštaurovaniu pamiatky.

Reštaurovanie

Je odborné ošetrovanie poškodenej pamiatky, ktoré sa neobmedzuje len na konzervovanie, ale jeho zámerom je uvedenie pamiatky do jej pôvodného stavu, resp. do stavu čo najvernejšie zodpovedajúcemu pôvodnému. Reštaurovaniu pamiatky musí predchádzať umeleckohistorický výskum, ktorý určí základnú koncepciu a metodológiu reštaurovania. Pri reštaurátorskom zásahu je nevyhnutné rešpektovať použité historické technológie a materiálujú skladbu, aby zreštaurovaný predmet vizuálne zodpovedal dobe vzniku a slohovému obdobiu. Dôležité je dodržať základnú metodiku reštaurovania, ktorá hovorí, že všetky reštaurátorské zásahy musia byť vratné, teda v budúcnosti odstrániteľné .

Základnou zásadou zostáva, že reštaurovať predmety s pamiatkovou hodnotou a zbierkové predmety je oprávnený len kvalifikovaný reštaurátor s oprávnením na reštaurovanie historického nábytku. SNM - Historické múzeum má interných reštaurátorov, v prípade potreby sa niektoré zbierkové predmety dávajú reštaurovať externe členom Komory reštaurátorov.

Uloženie historického nábytku

Základnou zásadou pri uchovávaní historického nábytku je jeho umiestnenie v klimatizovanom priestore, t.j. na relatívne suchom a teplom mieste. Optimálna hodnota relatívnej vlhkosti je 65 +- 5% RH; optimálna teplota 16 – 18°C. Náročnejšia je ochrana nábytku, pozostávajúceho z kombinovaných materiálov - drevo a textil v prípade čalúneného nábytku, ďalej kovy, koža, sklo či umelé materiály. Rôznorodosť materiálov vyžaduje aj rôzne teploty a relatívnu vlhkosť, niekedy je nutné pristúpiť ku kompromisu.

Niektoré povrchové úpravy dreva a hlavne textilné súčasťi nábytku sú citlivé na svetlo. Pri dlhodobom intenzívnom osvetlení farby blednú. Pri textíle je to nevratná zmena, pri dreve sa stráca originalita. Najlepšou ochranou pred poškodením textilných materiálov pôsobením svetla je ich trvalé uloženie v deponári v tme.

Prípustná hodnota krátkodobého nasvietenia textilu, napríklad na výstavách, je 50 luxov.

Najdôležitejšie pri uložení nábytku je udržať stále podmienky, resp. eliminovať prudké výkyvy v hodnotách tak teploty, ako aj vlhkosti.

Pri bežnej údržbe a odstránení prachu je potrebné rešpektovať charakter povrchovej úpravy nábytku. Najvhodnejšie je preleštenie suchou flanelovou handričkou. Pri veľmi znečistenom povrchu možno použiť flanelovú handričku mierne navlhčenú v liehu. Pri vážnejšom poškodení je vhodné obrátiť sa na odborníkov, reštaurátorov nábytku.

ap, pk, ek

Vystavujeme

Vystavujeme

Prvou komunikačnou a sprostredkujúcou aktivitou múzea je výstava. Prostredníctvom výstavných projektov múzeum prezentuje poznatky, hypotézy a teórie spolu s vybranými zbierkovými predmetmi a poukazuje na svoju zviazanosť s minulosťou. Až pri takto zameranej výstavnej činnosti naplňa múzeum zmysel svojej existencie – sprostredkovanie kultúrneho dedičstva generáciám. Realizácia múzejnej výstavy má svoje pravidlá a pre jej úspešnosť je dôležitá nielen téma, obsah, charakter exponátov, ale aj dizajn a inštalácia. Zbierkovým predmetom umiestneným vo výstavných sieňach je potrebné vytvoriť vhodné klimatické a svetelné podmienky (rovnaké ako v depozitári) a tiež ich zabezpečiť pred krádežou a poškodením. Múzejná výstava má v sebe obrovský vzdelávací a výchovný potenciál, ktorý stojí na princípe dobrovoľnosti. Prostredníctvom hmotných dokladov a sprievodných aktivít k výstave návštevník získava poznávací a hodnotiaci vzťah k skutočnosti. Múzejná výstava je akousi križovatkou informácie a zážitku.

Jedálenský komplet

Československo, 30. roky 20. storočia

Korpus: Drevo smrekové, dyha orechová (palisander ?), kov ohýbaný, pochrómovaný, čalúnené slučkovou tkaninou

Sekretár: výška 170 x šírka 310 x hĺbka 50 cm;

Stôl jedálenský: výška 74 cm, doska 123,5 x 103,5 cm;

Stolička: výška 80 cm, sedadlo šírka 44 x hĺbka 40 cm;

Kreslo: výška 72 cm, sedadlo šírka 44 x hĺbka 40 cm

Do zbierok získané kúpou v roku 2018.

UH 15599 – 15605

Jedáleň je zariadená dobovými bytovými doplnkami z obdobia 20. – 40. rokov 20. storočia. Všetky exponáty pochádzajú zo zbierkového fondu SNM - Historického múzea.

Obrazy:

Jaroslav Jareš (1886 – 1967): *Kúpajúce sa*. 20. roky 20. storočia, plátno, olej.

Ladislav Guderna (1921 – 1999): *Zátišie*. 1939, preglejka, kombinovaná technika.

Nábytok obdobia funkcionalizmu

Úvahy o tendenciách k funkčnosti a účelnosti interiéru a jeho väzbe na architektúru nadobúdali v 20. rokoch minulého storočia na intenzite a rezonovali s modernistickým hnutím, čo vyústilo do umeleckého štýlu známeho ako funkcionalizmus.

Funkcionalizmus nachádzal inšpirácie v purizme Le Corbusiera, ruskom konštruktivizme, holandskej umeleckej skupine De Stijl, ale najmä v nemeckej škole Bauhaus (1919 – 1933), ktorá sa pod vedením architekta Waltera Gropiusa (1883 – 1969) stala pilierom moderného umelecko-remeselného a dizajnového hnutia. Hlavným prínosom Bauhausu pre nábytkový dizajn bolo experimentovanie s novými materiálmi, ako napríklad kovovou Mannesmannovou trubkou v kombinácii s textilom alebo drevenou lamelou, čoho výsledkom je pružiacia samonosná dvojnohá stolička, prezentovaná v sekcii *Zbierame*. Nábytok z ohýbaných chrómových trubiek sa stal jednou z ikon funkcionalizmu.

Obdobie funkcionalizmu, totožné s obdobím prvej Československej republiky, znamenalo v interiérovej a nábytkovej tvorbe hľadanie spôsobu bývania a zariadenia zodpovedajúce životným potrebám širokých vrstiev obyvateľstva. K tomu smerovalo aj úsilie českých a slovenských architektov, ktorí boli spojení vo viacerých profesijných združeniach a družstvách, ako napríklad Zväz československého diela, družstvo Artěl, ako aj na vysokých a odborných školách (Jan E. Koula, Jindřich Halabala, Pavel Janák, Karel Koželka a i.). Na výstavách a stránkach časopisov a publikácií propagovali nový trend bývania, ktorý hlásal, že „účelné je krásne“. Nábytok prestal byť architektúrou v malom, predmetom hry

tvarov a farieb a stal sa „nástrojom na bývanie“, ktorý mal byť čo najúčelnejší a najprimeranejší vo vzťahu k interiéru. Obľube sa tešili variabilné nábytkové kusy menších tvarov, rozťahovacie gauče, polohovateľné kreslá, servírovacie stolíky, ktoré sa hodili do menších bytov. Typ polohovateľného kresla z tohto obdobia vystavujeme v sekcii *Skúmame* (UH 15066). K výrazným osobnostiam nového smeru patrili architekt Jan Vaněk (1891 – 1962), ktorý ako prvý začal sériovú výrobu typizovaného nábytku v rodinnom podniku Spojené uměleckoprůmyslové závody (UP) a Standard bytová společnost Brno (SBS) a i. Neskôr navrhol František Havlík nábytok známy ako sektorový, ktorý sa dal zostaviť z jednotlivých kusov ako stavebnica. Nové formy a hladké, dokonalé, strojovo opracované povrchy, prirodzená elegancia vyrábaného nábytku sa stali základným programom. Tento trend predstavuje aj vystavená jedálenská súprava, ktorú SNM - Historické múzeum získalo do svojho zbierkového fondu v roku 2018.

ECHO

Marek Kvetan, 2017

Zvukovo – svetelná inštalácia

Elektroakustická kompozícia: Juraj Ďuriš

Drevené súseky s pôvodnou rezbou a ornamentom, svetelné káble,
15400 svetelných bodov

Marek Kvetan (Bratislava, 1976),
Vysoká škola výtvarných umení Bratislava, Slovensko, odborný
asistent, predmet: kresba I. – V.

Štúdium:

1999 – 2001

Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava, Slovensko, ateliér maľ-
by, prof. D. Fischer

1999

Technická univerzita Brno – fakulta výtvarných umení, Česká re-
publika, ateliér Multimedia-Performance-Video, prof. Keiko Sei
1995 – 1999

Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava, Slovensko, ateliér so-
chárstva, Intermediálny ateliér slobodnej kreativity, prof. J. Bartusz

PLAZA
MUSEUM
AGE
MUSEUM
AGE

Múzeum v digitálnej dobe

Tzv. digitálna revolúcia v plnej miere zasiahla aj múzeá: okrem plánov na plošnú digitalizáciu múzejných zbierok a ich prístupňovanie on-line vznikajú virtuálne múzeá, múzejná dokumentácia a katalogizácia zbierok sa robí elektronicky. Aj Slovenská republika zachytila tento globálny múzejný trend a preto v roku 2012 v rámci *programu Informatizácie spoločnosti* začali pamäťové inštitúcie s digitalizáciou zbierok. Zbierky SNM - Historického múzea digitalizuje Digitalizačné centrum Múzea SNP v Banskej Bystrici a k dnešnému dňu je zdigitalizovaných viac ako 14 000 zbierkových predmetov. Historický nábytok bol snímaný priebežne v rokoch 2017 a 2018. Základnou metódou snímania 3D predmetov je metóda tzv. „objektovej panorámy“, pri ktorej predmet rotuje a fotografuje sa z viacerých elevácií súčasne. Pre tieto účely má Digitalizačné centrum špecializované automatizované zariadenie – Múzejný digitalizačný systém s vysokým rozlíšením priemyselných kamier. Nadrozmerné zbierkové predmety, ktorých dimenzionalita presahuje možnosti tohto systému, boli snímané gigapixelovou skenovacou stenou z viacerých pohľadových uhlov. Vzniknuté súbory dát vo formátoch TIFF, ale aj postprocesované odvođeniny vo formáte JPG, sú určené pre trvalé uchovanie v dátovom archíve, ako aj pre prezentačné účely.

Sv. Michal Archanjel

súčasť oltára sv. Alžbety z Draviec

Olaf Engelholm (?) koniec 17. storočia

Drevo, polychrómované

Výška 112x max. šírka 78 x hĺbka 40 cm

Reštaurované: Ružena Škuciová, SNM – Historické múzeum, 2017

UH 10994

Výstava
NÁBYTOK V MÚZEU

Zbierame
Dokumentujeme
Ochraňujeme
Vystavujeme

ORGANIZÁTOR

Slovenské národné múzeum – Historické múzeum
Bratislavský hrad, 2. poschodie
28. 6.–29. 9. 2019

RIADITEĽ SNM – HISTORICKÉHO MÚZEA

Peter Barta

KURÁTORKY A AUTORKY VÝSTAVY

Alena Piatrová, Jasna Gaburová

ODBORNÁ SPOLUPRÁCA

BYTOVÉ DOPLNKY

Eduard Belušák, Martina Vyskupová

KERAMIKA, SKLO, PORCELÁN A DRAHÉ KOVY

Andrea Milanová

MALBA A SOCHA

Hana Kližanová

NÁBYTOK

Katarína Hubová, Katarína Malečková

TEXTIL

Eva Hasalová

ARCHIVÁLIE A DEJINY SNM

Ján Kautman, Vladimír Janský,

Elena Machajdíkova

DOKUMENTÁCIA

Miroslav Holienčin, Marcela Horváthová

SVETELNO–ZVUKOVÁ INŠTALÁCIA ECHO

Marek Kvetan

TECHNICKÉ ZABEZPEČENIE VÝSTAVY

Jana Agnerová, Ján Benkovský, Peter Darnády,
Zuzana Falková, Dominika Gábriková, Milada Graef,
Jozef Liška, Vladimír Svrček, Vladimír Želonka

VÝTVARNO – PRIESTOROVÉ RIEŠENIE

Martin Kubina, Peter Masár, Dušan Veverka

GRAFIKA VÝSTAVY

**Martin Kubina, Peter Masár, Dušan Veverka,
Barbora Bohušová, Zuzana Didová**

REALIZÁCIA

Martin Kubina, Peter Masár, Dušan Veverka

REŠTAUROVANIE A OŠETRENIE DIEL

NÁBYTOK

**Pamiatkový úrad SR –Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, Hana Chorváthová,
Edmund Kele**

TEXTIL

Patrícia Klöcklerová, Sylvia Birkušová

**a študentky z Ateliéru reštaurovania textilu Katedry reštaurovania VŠVU Zuzana
Oravcová, Aldona Jędrusek, Ľubica Gajdošová**

HODINY

Tibor Kováč

BYTOVÉ DOPLNKY A SOCHA

Ružena Škuciová

FOTOGRAFIE

Peter Ančič, Martin Deko, Tibor Kováč, Pamiatkový úrad

SR –Oblasťný reštaurátorský ateliér Levoča, Daniel Zachar

DIGITALIZÁCIA ZBIERKOVÝCH PREDMETOV

Digitalizačné centrum Múzea SNP v Banskej Bystrici

PRODUKCIA VÝSTAVY

Zuzana Hýbelová, Slavomír Pjatek

JAZYKOVÁ REDAKCIA

Andrea Litváková

PREKLAD DO ANGLICKÉHO JAZYKA

Cronica, s. r. o.

MARKETING

Ľubica Drangová, Andrea Litváková

VZDELÁVACIE PROGRAMY

Jana Hutťanová

Vystavené predmety pochádzajú zo zbierkového fondu SNM –Historického múzea, archívne dokumenty a skeny listín z Archívu SNM.